

ЯР. РУДНИЦЬКИЙ

З ПОДОРОЖЕЙ ПО КАНАДІ

1949 – 1959

ШАНОВНІ

ПЕРЕДПЛАТНИКИ І ЧИТАЧІ

ВИДАНЬ КЛЮБУ ПРИЯТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ КНИЖКИ!

—ооо—

Вислаємо Вам дев'яту книжку (Ч. 33) з III серії видань Клубу.

— Усіх випусків III-тя серія буде мати 12, це є від Ч. 25 до Ч. 36.

Бракуює ще 3 випуски і ми постараємося надрукувати і вислати їх впродовж 3 до 4 місяців.

—ооо—

ПЕРЕДПЛАТА на 12 книжок вносить \$9.00, тобто коло 75 центів за одну книжку, а в книгарському продажі по \$1.25. Заощадіть собі кошти і дешево придбайте гарну бібліотеку.

—ооо—

Просимо всіх хто ще не вплатив передплати на III серію, вислати її негайно.

—ооо—

ЗАМОВЛЕННЯ ПОСИЛАТИ:

UKRAINIAN BOOK CLUB
P. O. Box 3597 Sta. B
WINNIPEG, MAN., CANADA

UKRAINIAN BOOK CLUB

BOOK № 33

J. B. RUDNYC'KYJ

FROM MY CANADIAN DIARY

1949 – 1959

MONTREAL

—

WINNIPEG

—

VANCOUVER

IVAN TYKTOR PUBLISHER

КЛЮБ ПРИЯТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ КНИЖКИ
КНИЖКА 33

ЯР. РУДНИЦЬКИЙ

З ПОДОРОЖЕЙ ПО КАНАДІ

1949 – 1959

МОНТРЕАЛ

—

ВІННІПЕГ

—

ВАНКУВЕР

Обкладинка Мирона Левницького

ОЛЕКСАНДРОВІ ГРИГОРОВИЧЕВІ
з Гамілтону

з подякою за простягнену в 1949 р. руку через Океан

присвягує цю книжку

а в т о р

ВІД ВИДАВНИЦТВА

Всуперез сподіванням зитацької публіки й рецензентів проф. Яр. Рудницький не обмежився в своїх дотеперішніх репортажах до “трилогії” (— “З подорожі довкола півсвіту 1955”, “З подорожі по Америці 1956”, “З подорожі до Скандинавії 1957”), а добавив до попередніх томів оцей зетвертий — свої подорожі по Канаді, що їх відбув у різних періодах перебування в цій країні в рр. 1949 — 1959. Практично ця нова книжка автора й новий випуск “Бібліотеки КПУК” — це опис, поміщення й враження з розлогої “країни майбутнього”, як називають Канаду, позавиши від гирла Св. Лаврентія над Атлантійським океаном, аж до берегів Тихого океану на Заході. Автор вклюзив у свої подорожні нотатки такі місцевості, як Монтреал, Оттаву, Торонто, Вінніпег, Реджайну, Саскатун, Мус Джо, Едмонтон, Калгарі, Ванкувер, й ін. Згідно з традицією попередніх томів він цікавиться головно українським життям даних місцевостей, а тут передусім тривалими слідами його — бібліотеками, музеями, архівами. Часом нахили й уподобання професора-науковця перемагають у ньому туриста-репортера й тоді зитагеві (а з ним і підписаному, як видавцеві) не залишається нішого іншого, як вибажити придовгуваті дигресії з визислюванням прізвищ і титулів книжок (пор. напр. стор.

100 - 108). Нашу з Вами вибагливу терпеливість, Дорогий Читагу, приймає, а то й у майбутньому прийме, з подякою й признанням український книголюб - бібліограф і дослідник української діаспори. В загальному однаге, так як і попередні подорожні нотатки проф. Рудницького, ця книжка цікава, жива й важлива своїм документальним характером і тому ми радо видаємо її як зерговий випуск нашої бібліотеки, наближаючися таким чином до кінця III-ьої серії видань Клубу.

Як повідомляла українська преса, проф. Яр. Рудницькому саме сповнилося 25 років наукової, літературної й громадської праці. З нагоди цього ювілею я сердечно вітаю одного з найдавніших моїх співробітників (ще з часів нашого перебування у Львові) й від себе, Читагів і Членів Клубу Приятелів Української Книжки бажаю йому здоров'я, успіхів у житті, оптимізму й запалу до праці, принайменше такого, яким він визнагався в першому 25-різзі.

І в а н Т и к т о р, видавець

ВІННІПЕГ **— ЦЕНТР УКРАЇНЦІВ КАНАДИ**

В процесі творення й повстання канадійських міст явище їхньої умовної “молодості” не грає вирішальної ролі передусім з уваги на досягнення матеріальної культури. Великі простори міст, модерні будівлі, комунікаційні споруди й усе інше з заліза, каменю й дерева, ніяк не наводять того, хто перший раз опиниться напр. у столиці Манітоби, на думку, що це місто не має ще й 100 років. А проте документи й історичні свідчення сильніші від першого враження...

Щойно вникаючи глибше в живчик міста, щойно збагнувши його інтимнощі, відчуваєте деякий розріз і неспівмірність між духовою й матеріальною культурою, між культурою в вужчому розумінні й цивілізаційними, чисто технологічними, здобутками. Ці останні — як рівень води в сполучених посудинах — не можуть бути нижчі від загально-канадійського, чи загально-американського стандартного ніво...

* * *

Назва Вінніпегу — як відомо — індіанського (“крі”) походження. Вона в’яжеться з назвою недалекого озе-

ра, що вперше записане в 1640 році в французькій формі “Ouinipeg” — мутна вода. Для міста офіційно прийнято цю назву щойно в 1876 р., коли його інкорпоровано, на місце старих назв: “Ред Рівер Сетлемент”, “Форт Гаррі”, “Місто Вінніпег” (на мапі 1870), тощо. Першу хату побудовано тут в 1862 р. Пошту зорганізовано в 1870 р. під назвою “Форт Гаррі”.

Французький (найстарший) запис цього міста “Уініпег” розв’язує рідномовні спори про правописну форму його назви. Як відомо, в українській пресі й виданнях цю назву передавали (й подекуди ще й досі “спелують”) у 16 різних формах. Літературному “Вінніпег” (найближчому до первісного запису з 1640 р.) відповідає аж 15 різновидів, що їх до (не) схочу вживають усі, що більше знають від Голоскевича (1930), Рудницького (1942), Орла (1946), а навіть від Комітету Українців Канади, який у 1949 р. видає правопис із уніфікованою формою “Вінніпег” (стор. 47). Маємо отже: Винніпег, і Виннипег, і Віннипег, і Винипег, і Виніпег, і Вініпег, а до того найновіша квітка з “-г” на кінці... Чи не відповідає це формальне різноголосся внутрішньому розбиттю українського Вінніпегу на “наших” і “не наших”? На це питання хай дасть відповідь кмітливий читач сам.

* * *

Ні одне канадійське місто, здається, не має такої притягальної сили для українства в світі, як Вінніпег

— “Мутноводи”. Це справжня, стара столиця “канадійської України” (як це писали ще в першій половині 20-го ст. в українській пресі в Канаді). “Кожен 10-ий вінніпежець” — українець, каже неофіційна статистика. Храми Божі, дві церковні метрополії, громадська централь КУК, науково-культурні установи (УВАН, ОУКО й ін.). “Просвіти”, УНДім, громадські організації, музеї, бібліотеки, українознавство в Манітобському університеті, колегія св. Андрея, школа св. Миколая, рідні школи, старечі доми, а там і перший президент союму — українець, і перший сенатор українського роду, і перший міністр, і перший мейор міста — українець, і т. д. — все це свідчить позитивно про вклад української етнічної групи в ріст Вінніпегу й розбудову його культурно - економічного життя.

* * *

Так уже судилося авторові цих рядків, що першим містом його зупину в Канаді були “Мутноводи” — столиця українців Канади, Вінніпег. Починаючи з засніженого, морозного 23 січня 1949 до сьогодні, Вінніпег був і є точкою виходу для всіх моїх ближчих і дальших поїздок чи подорожей. Уже в 1949 р. довелося мені переїхати Канаду “від моря до моря”, від Галіфаксу до Ванкуверу. А там приходили майже кожного року додаткові мандрування по широкій і великій, країні майбутнього”. Та найбільше цих мандрувань було таки по Вінніпезі. Й тому від Вінніпегу починається моя “подорож по Канаді”.

“ДИВНІ ЛЮДИ”

Є всякі люди на світі, є нормальні, а є й дещо дивні. “Дивні люди” це ті, що приїхавши на цей континент, не закладали ані нових політичних партій, ані нових церков. Вони не відкривали нових конт у банках і не змінювали що пів року місця свого замешкання... Ці “дивні люди” закладали замість того музеї, архіви, бібліотеки, збирали матеріяли до історії, мови, фолкльору, цікавилися українськими книжками в публічних бібліотеках і слідами українського елементу всюди, де він себе виявив у тривалій формі. І ось у висліді праці й змагань цих “дивних людей” у Нью Йорку повстали українські бібліотеки й архіви (УВАН та НТШ), в Клівленді й Чікаго українські музеї, почали появлятися публікації з описами українського життя в Новому Світі (Гуменна, Керницька, Коваленко й ін.), почали виходити збірники фолкльорних матеріялів, повстали періодичні видання української бібліографії (“Біблос”, “Україніка Канадіяна”) й узагалі пожився “інтровертивний” (в розумінні Юнга!) підхід до проблеми українства в діаспорі, а передусім в Америці й Канаді. Ці “дивні люди” замість тратити час у національних барах, нишпорять по музеях, їздять по українських скупченнях, за чимсь шукають, непокоять своїми питаннями найстарших мешканців даної околиці, фотографують, награвють слова на звукову ленту, фільмують, записують, тощо. Одне слово — “дивні лю-

ди” вводять дивні манери в наше спортивно - розполі-
тизоване життя й ще часом навіть вимагають, щоб їх
підтримувала в цьому наша громадськість...

* * *

Либонь до таких “дивних людей” належав з почат-
ком 1957 р. наш гість у Вінніпезі п. Богдан Солук. Він
свого часу впав на дуже “дивну” ідею — зарекордувати
на звуково-фільмовій ленті важливіші прояви україн-
ського життя на цьому континенті. Для цього він їз-
див з камерою по Нью Йорку, Філяделфії, Скрентоні,
Чікаго, а в Канаді по Монреалі, Торонті, Вінніпегу
й ін. місцевостях і понавизбирував у цих скупченнях
українських поселенців силу-силенну матеріялу, що
відноситься до наших здобутків у найрізніших ділян-
ках життя. Тут і наші церкви, і школи, і народні доми,
і видавництва, і громадські установи, і економічні під-
приємства, тут і славна мистецька зустріч Америки й
Канади в 1954 р., і всеканадійський конгрес українців
у 1956 р., тут і українські піонери в лісах і на степах,
тут концерти, танці, вистави, тут політичні маніфеста-
ції, тут врешті наші приятелі з не-українського світу.
А все те живо й цікаво спрепароване, справжній цін-
ний і багатий документально-історичний фільм!

Солук як продуцент і режисер в одній особі вив'я-
зався з свого завдання без закиду. Він не нудить гляда-
ча довгими сценами, статичними ситуаціями, промова-
ми, деклямаціями. Поодинокі фрагменти фільму від-
значаються життям, барвою, рухом, насичені змістом.
З подиву гідною зручністю й селекцією подано гляда-
чеві найсутніше, найхарактерніше з усього багатства
матеріялу.

Розуміється, для вінніпежців найцікавіші образи їхнього міста, столиці українців Канади, Вінніпегу. Треба признати, що п. Солук завдав собі тут багато труду, щоб образ українського елемента в цьому місті випав якнайповніше. Багате й зрізничковане українське життя Вінніпегу могло б дати само собою окремих фільм. Та п. Солук зумів вийти з цього завдання переможно. З малими вийнятками в його фільмі маємо перекрій українського життя Вінніпегу й мало доводилося б доповняти в ньому. У фільмі бачимо знайомі вулиці, будинки, пам'ятники, відомих церковних і громадських діячів, а врешті імпрези, збори, вистави — все живе, автентичне, сучасне. Солук перший схопив на фільмову ленту українське життя столиці Манітоби в половині нашого століття й у цьому безперечно його велика заслуга. Для історії, для утривалення наших здобутків у Вінніпезі й поза ним праця Солука має велетенське значення.

А проте Солук — типова “дивна людина”. Не заклавши нової партії, чи групи, він осамітнений у своїй праці. На виставах “Українців у Північній Америці” у Вінніпезі було людей небагато. Здається, що тут власне ролю грало те, чи він “наш”, чи “не наш”. І виявилось, що він до ніодної групи не належить, а працює для загалу. Тому він “дивна людина” й тому на його імпрези ходило не стільки людей, як можна було сподіватися.

* * *

Після другої світової війни між багатьма “нормальними” імігрантами приїхали на цей континент теж

“дивні люди”. Ці люди “не створили нічого нового” (як кажуть тепер експерти від політики й громадського життя), бо вони... не заклали нових партій, чи нових церков. Та все ж таки може майбутність оцінить їх об’єктивніше, як сучасність. Можливо, що колись за 50, чи 100 років, якась нова “дивна людина” скаже: вони створили інтровертивний і цілісний підхід до українського життя в діяспорі й вони задокументували своєю працею українську дійсність своєї доби так об’єктивно, як тільки можна собі це уявити. Bene voluere!

НА СЛУЖБІ ГРАЦІ

Школа п. Дарії Нижанківської-Снігурович або як хоче її основниця скромно назвати “Студія мистецького танку” існує в Вінніпезі від 1950 р. Вона була основана негайно після приїзду родини Снігуровичів із Австрії до Канади. Початково студія приміщувалася в Читальні “Просвіти” (Флора - Мекензі), а рік опісля завдяки прихильній настанові управи місцевої філії УНО перенесено її до нового будинку УНО при вул. Мейн 935 й з того часу вона приміщується тут у долішній просторій і теплій залі. Для імпрез служить велика заля УНДому.

Дарія Нижанківська-Снігурович

Студія поділяється надві групи: молодшу — початкову й старшу — заавансовану. Ця остання охоплює вже добре вишколених учениць, що почали кар'єру ще в 1950 році. Між ними заслуговують на окрему згадку: Марійка Білоус, Ліда Волчук, Галя Оброца й Мирося Біраковська, що не раз виступали з успіхами на сцені й з'єднали собі прихильність фахової критики. Між молодшими вибиваються вже тепер Мартуся Козоріс, Оксана Шевченко, Орися Сеньчук, Міка Левицька, Мартуся Мусій, Орися Скочиляс і ін. Раз я бачив лекцію “наших найменших”, що з подивугідною завзятістю виконували перші основні “па” й вправляли під звуки народніх мелодій гуртову ритміку та найпростіші танкові фігури. Лекції старшої групи більше скомпліковані й у них виявляється не тільки технічна заавансованість учениць Студії, але й мистецька інвенція й оригінальна інтерпретація танку пані Дарії.

Історія школи закріпила вже в пам'яті вінніпегської громади деякі — можна сказати “клясичні” — креації хореографічного репертуару Студії: оригінальний своєю символікою і стрілистими формами “Спомин з гір”, насичений доспілістю рухів “Танок із серпами”, свобідна танкова інтерпретація пісні “Верховино”, світку ти наш”, а далі “Картини з Рідного Краю” й багато інших цікавих мистецьких задумів керівниці Студії. Дитячий балет занотовує в своєму репертуарі “Баль квітів”, “Очайдушки”, “Метелики”, “Вальс” і ін. Широким відгомном серед молоді втішалася в 1950 р. по-

станова пані І. Туркевич-Мартинець “Кози Дерези”, якої балетну частину оформила Студія.

Більшість нових танків була звичайно показана на кінцевих “пописах” Студії при кінці кожного року навчання. Ці виступи мають за собою вже традицію й гуртують кожночасно поважну кількість аудиторії. Та крім них Студія радо брала участь в імпрезах загального характеру, концертах, академіях, ювілеях, тощо. Згадати б тут хоча виступи Студії в 1956 р. на ювілейному концерті в честь Івана Франка в Вінніпезі, участь у студентському концерті в Літній Школі Манітобського університету в Форт Гаррі й б. ін.

Музичне оформлення танків лежало в руках відомих українських акомпаньєторок Вінніпегу: Надії Гаврачинської й Олени Олійник. Вони немало причинилися до успіхів цілого ансамблю. Не мало важила тут настанова й праця учениць свідомих своїх завдань, та батьків, що підтримують і підтримували школу, посиляючи туди дітей. Та наді все важила в цій Студії посята, відданість, самодисципліна, оптимізм і велике розуміння потреби такої школи в самої пані Нижанківської-Снігурович. Послідовна праця, не зважаючи на перешкоди й труднощі, певність свого мистецького післанництва й реалізація своїх задумів проти всяких несподіванок ставлять керівницю цієї Студії на одне з перших місць між тими, що в наш зматеріялізований вік, у наше “врем’я люте” служать самовіддано ідеї національного мистецтва й національної культури.

НА СЛУЖБІ МУЗ

Друга мистецька студія у Вінніпегу — це “Школа рисування й малювання” проф. Катерини Антонович. Вона приміщена в Українському Народному Домі (Боровс і МкГрегор), що його Управа радо пішла назустріч ініціаторці навчання рисунків і малюнків та відступила для цієї цілі залю. Для менших клас відступає своє приміщення Управа УВАН так, що школа вповні забезпечена “просторово” й це багато допомагає їй у праці й розвитку.

Школа проф. Антонович заснована в 1952-му році. Першими студентками були Дарія Зельська, Леся Качор, Тетяна Кисілевська й ін. Цікавий був сам початок, сказати б, сама її ідея цієї школи. Ось як змальовує це пані Антонович:

Коли в 1951 році вся українська спільнота в Канаді святкувала 60-річчя перших українських поселенців, у Вінніпезі відбувалася вистава малярства й скульптури, організована Культурно-Освітньою Радою Комітету Українців Канади. У цій виставі прийняла участь і пані Антонович, виставляючи головно портрети. Одна з пань, побачивши картини, запитала, чи не було б можливим брати лекції малювання для її дочки, що дуже любить малювати. Пані Антонович погодилася й так почалося: наперед одна студентка, потім дві, а потім уже й школа.

Пані Антонович згадує: Спочатку лекції провадились у приватному мешканні, а як учнів прибавилось, з дозволу Управи Українського Народного Дому,

нікола провадилась в його великій залі. Лекції відбуваються по суботах від 10-ої до 1-ої, але звичайно затягаються довше, бо учні не вспівають іноді кінчити вчасно.

Учні поділені на три групи: старшу, яка вчиться з самого початку вже четвертий рік: рисують і малюють з натури голови, фігури, влітку пейзажі; середню, яка працює над мертвою природою "натюр морт", і молодшу, в якій тепер тільки троє дітей (по 6 і 7 років).

Учнів привчається рисувати поволі те, що вони бачать; найбільше їм приємно, коли дозволено малювати їм усе, що вони самі хочуть. Один раз на тиждень, це дуже мало; так би добре було, як би можна мати дві-три лекції на тиждень, але наша молодь така переобтяжена що годі вимагати від неї ще й цього. Деяким учням треба признати розуміння справи: вони учащують безперерійно від самого початку школи на суботні лекції. В них замітний поступ у праці.

Ось як характеризує проф. Антонович своїх учнів:

Дві учениці Дарка Зельська й Леся Качор вчать ся від 1952 р. Те саме й Ждан Рудницький. Інші ходили з перервами, деякі перестали, а на їх місце поприходили нові: Христя Навроцька, Марилін Чарнецька, Варвара Соколовська, Ігор Столяр і інші.

Дарка любить портрети і пейзажі і вони вже виходять у неї живо й подібні, треба сказати, що завжди з захопленням. У Лесі почали дуже добре виходити портрети, але її більше захоплює теж пейзаж. Учень Чубатий (старший) як прийшов, хотів зразу стати пор-

третистом і вже досить добре почали йому виходити портрети, як — на жаль — хвороба покищо перервала його студії. Ждан дуже живо цікавиться практичним мистецтвом: вирізувати з картону, чи випилювати з дерева звірів; він робить їх дуже легко й характерно. Учителька намагається кожному допомогти в тому напрямку, який його найбільш цікавить. Цікаві праці з дуже ніжними м'якими гармонійними кольорами дає Чарнецька при ніжному м'якому рисунку. А нова учениця Х. Навроцька проявляє великі здібності, що з неї буде, ще не можна сказати. Наймолодша учениця, яка спочатку любила розмальовувати, тепер уже рисує й малює, часто бере кольори, яких не буває в природі і як її питаєш: чому? — вона відповідає: "Тому що я так хочу". В цьому професорка їй не перешкоджає; іноді виходять у неї дуже цікаві малюнки. Тепер вона почала вирізувати з паперу й ліпити. Все виходить оригінально й цікаво. На кінці року буде виставка, на якій праці як старших так і молодших учнів будуть показані.

Власне щорічні вистави школи пані Антонович, що відбуваються звичайно в червні, є підсумком цілорічної праці учнів і щойно тоді можна побачити їхній поступ в порівнень із попередніми роками.

Проф. Антонович окремо цінить минулорічну виставу, що відбулася 9-го й 10-го червня в залі УНДому й була першим більшим офіційним виявом школи перед широкою громадою.

З-поміж багатьох голосів про цю виставу наведемо один, а саме пані Марії Охримович:

“Це вперше в Вінніпезі був задемонстрований на ширшу скалю показ успіхів української дітвори в такій прекрасній і важливій ділянці художньої творчости як малярство. Без сумніву, зорганізування виставки було дуже доцільним із огляду на познайомлення ширшого громадянства з існуванням тієї школи, в якій непомітно та невпинно вже четвертий рік проходить навчання дітвори завдяки ініціативі та невтомній праці ентузіастки цього діла — мистця-майлара п. Катерини Антонович. Напевне не всі з родичів і знали, що крім музичної та балетної школи, українські діти Вінніпегу мають чудову можливість та нагоду відкривати свої таланти та пробувати сил зарівно й в образотворчому мистецтві в своїй українській, малярській студії.

Безумовно, в тутешніх обставинах діти дещо перетяжені позашкільними обов'язками й радше виповнюють свій вільний час легшими розвагами — чи це буде телевізія, кіно чи обожуваний у цій країні спорт. Тим більша заслуга провідників та вчителів, яким, вмiлими педагогічними засобами, вдається спрямувати та виплескати в дітвори з найменших літ замилування до краси, духових та естетичних цінностей.

Наявність великого числа цікавих та замітних експонатів на виставці малих майлярів школи п. Антонович якраз і є результатом оцього вмiлого керівництва їхньої професорки.

Почавши від спроб найменшої Інни Рудницької (5 р.) з її знаменитими винахідливими ідеями діточої яви (“Щось смішне”) виставка вказує на поступне-

вий, різнобічний розвиток малярських спосібностей та індивідуальних замилювань старших учнів.

Пані К. Антонович вибрала незвичайно правильний шлях і підхід до дітей у навчанні. Вона не накидає дітям готових взорів та ідей, але в противенстві до введених і розповсюджених по школах стандартних шкільних підручників, які готовою схемою позбавляють дітей зусилля думки, вона вміло намагається викликати спонтанні відрухи творчої фантазії дитини, та систематично з увагою спрямовує природні обдарування кожного учня.

(Як мистець-маляр п. Катерина Антонович широко відома своїми творами. Її праці виставлялися в Україні — в Харкові й Києві, згодом в Німеччині (Берлін 1933), в Італії, Чехословаччині, та на американському континенті в Канаді (Монреал Торонто, Вінніпег).

Студіювала п. К. Антонович спершу в Харкові, а завершила свою мистецьку освіту в Українській Мистецькій Академії, в Києві під керівництвом таких видатних артистів-малярів як Василь Кричевський, Михайло Бойчук та інші. В Чехословаччині працювала в “Студії Пластичного Мистецтва” в Празі, яка насправді була Українською Мистецькою Академією. Знання, розуміння та культ мистецтва традиційно плекалися в родині пп. Антоновичів ще й тому, бо чоловік п. Катерини покійний Дмитро Антонович, це відомий заслужений теоретик та професор історії українського мистецтва в українському університеті в Празі.

ВІНШЕГ ВШАНОВУЄ ЗАСЛУЖЕНУ КУЛЬТУРНИЦЮ

**“Хай мірилом твоєї вартости буде те, що ти зробиш,
а не те, що ти сказав” (Із давньої мудрости)**

Пані Тетяна Кошиць належить до тієї категорії жінок, що багато роблять, а мало говорять. Назагал це в нас рідкий тип жінки, звичайно буває навпаки. Правда, я люблю Паню Кошиць, коли вона й говорить: більш соковито, дотепно й по-Марко-Вовчківському рідко хто коли будує речення, фрази, ідіоми. Кажуть, що це вплив покійного Професора Кошиця, що блистів своїм стилем не тільки в “Спогадах”, але й у щоденній конверсації.

Паню Кошиць можете застати кожного дня в Осередку Української Культури й Освіти. Це власне її дім, святиня, робітня, це її все! В наших спортивно-розполітикованих часах ледве чи можна знайти другу жінку, яка б жила виключно справами культури, працювала для неї і складала на її жертівнику всі життєві радощі й утіхи, всі свої думки й прагнення, свої сподівання єдині...

Ось треба поїхати з виставою унікальних експонатів по Канаді — Пані Кошиць їде!

Там треба порадити як улаштувати Свято Матері, відкілья взяти матеріял до промов, деклямацій — Пані Кошиць радить...

Перед Великоднем треба показати, як писати писанки — Пані Кошиць показує...

**Пані Тетяна Кошиць, — спів-
робітниця Осередку Україн-
ської Культури й Освіти
в Вінніпегу.**

Тут знову група пластунок хоче вивести хороводи й гагілки, або влаштувати свято Купала — Пані Кошиць дає всі потрібні інформації й помагає.

А ось диригент молодечого хору питає за нотами для нового репертуару — Пані Кошиць розкриває архів свого Чоловіка й молодий диригент, підсвистуючи мелодію, зичить ноти: щасливий він і вона з ним.

Надходить Андріївський Вечір: треба доповіді на тему народніх Андріївських звичаїв. Хто ж зробить її краще як Пані Кошиць!? І Пані Кошиць дає доповідь, ще й демонструє: виливає віск, ворожить...

А там майже кожного дня (особливо влітку) трапляються гості в музею: той з Ванкуверу, та з Ст. Кетерінс, з Торонта, Монтреалу, з Калгар, Чікаго, Нью Йорку й т. д. Всіх їх треба обпроводити по кімнатах,

показати й розказати про поодинокі експонати, Пані Кошиць робить і це. І робить із любов'ю й знанням речі.

Нарешті треба придбати й фонди на вдержання й розбудову Музею, Архіву й Бібліотеки ОУКО — Пані Кошиць влаштовує весняно-осінній (часом же й зимовий і літній) чайок й фонди призбируються.

Я належу до постійних “середових” гостей ОУКО і поклонників її, тому що в середу Музей і Бібліотека відкриті у вечірніх годинах. Мушу признатися, що не раз і не двічі я вагався, чи від тієї перетомленої працею і запитами людини маю право й я ще вимагати “обслуги”. Тим то я завжди старався “обслужити” себе сам, чи то беручи книги з полиць, чи річники періодиків із Архіву, чи біжучі числа газет. Та все таки тут і там трапляється запитати й Паню Кошиць про те, чи інше. І Пані Кошиць завжди має відповідь, охочу, раду й вичерпну. Так і пізнати, що вона живе матеріялами Осередку, пильнує їх, любить їх і самовіддано зберігає їх як свої власні.

Треба признати, що від коли Пані Кошиць працює в Осередку, від тоді панує там зразковий порядок, точність, чистота. Безумовно, багато в цьому важить порада, поміч, чи “теоретична співпраця” Дирекції на чолі з проф. П. Юзиком, а теж “чорноробоча співпраця” пластового осередку на чолі й невідступною Галиною Литвин; проте душею всього є Пані Кошиць. Без неї тепер годі уявити собі ОУКО.

Одне слово — Пані Кошиць одна з наших небагатьох культурниць, що понад усякі партійні, групові, чи конфесійні антагонізми самовіддано й з повною свідо-

містю слухності своєї місії виконує добровільно взятий на себе тягар і прямо по-геройськи несе його в ім'я кращого завтра.

Вінніпег щасливий, що має цю вартісну одиницю в своєму середовищі. Вінніпег шанує й цінить Паню Кошиць, має довір'я до неї й до її праці. Зокрема серед українського жіноцтва й молоді ім'я Пані Кошиць широко й добре відоме.

* * *

Вшановуючи дотеперішні здобутки праці Пані Кошиць на полі української культури й беручи до уваги один із життєвих ювілеїв цієї жінки в 1957 році, Українська Вільна Академія Наук у Канаді рішила відзначити її працю почесною грамотою признання. Згідно з традицією Академії такі грамоти вручується на Шевченківських пленарних сесіях у місяці березні.

В неділю дня 3. III. 1957 відбулася в УНДомі дев'ята з черги сесія УВАН у Канаді, присвячена Генієві України. Крім двох доповідей: д-ра М. І. Мандрики про "Шевченка й Франка" та пані М. Господин про "Шевченка й Марка Вовчка" відбулося офіційне вручення грамоти УВАН приявній на сесії Пані Кошиць.

Приймаючи цю грамоту від УВАН із сльозами в очах під невмовкаючі оплески приявних, Пані Кошиць подякувала й скромно заявила, що може вона не заслуговує цієї шани. Та Вінніпег і його українська найвища наукова установа добре знають, що Пані Кошиць не тільки заслужила на неї, але й заслужила на щось більше...

ПАМ'ЯТІ ОДНОГО З “СТАРОЇ ГВАРДІЇ”

“Відійшла від нас людина, яку й про яку ми знали тільки з її праці...”

(З похоронного слова)

Цим разом моя подорож вела на цвинтар...

Несподівано дня 7. 3. 1957 відійшов від нас у вічність один із “старої гвардії”, професор Петро Тенянко. Скромний і маломовний, він був відомий тільки небагатьом вінніпежцям. Коли кожна людина має якусь свою найхарактернішу прикмету, то бл. п. П. Тенянко мав тую прикмету, що не любив і не хотів про себе говорити.

Кілька тижнів перед смертю проф. Тенянка я дістав із Конгресової Бібліотеки з Вашингтону карточку з надрукованим на ній описом однієї з передвоєнних збірок поезій П. Тенянка. Мене вона заінтригувала й я пішов до проф. Тенянка розвідати справу. Я показав йому карточку, він узяв її в руку, не сказав ні словечка й вийшов із нею з кімнати. Я відвідав його знову після кількох днів і попросив звернути карточку. Він мовчки подав мені її й не відповів ні на одне з моїх питань. Пізніш я довідався, що згадана збірка це його поезії, що він дописував у Празі до студентських журналів, містив у них поезії, що в антології “Сніп” була вміщена його поезія “Вперед”, тощо. Та сам Покійник ніколи про це не згадував і очевидячки не любив, коли хто про це згадував. Чому? — невідомо. Може соромився в країні “бизнесу й технології” говорити про поезію й ніжні почування душі... А може з перспективи часу вони не видавалися йому занадто літературними. Може присутті його лірика повстала під впливом якихось при-

крих переживань у минулому. Так чи сяк його мовчанка під цим оглядом була аж надто вимовна й годі було бути настирливим.

Проф. Тенянка був найближчий до проф. Л. Білецького. Вони були приятелями з першої еміграції в Празі, а після другої світової війни разом перебували й співпрацювали в українській таборовій гімназії в Новому Ульмі над Дунаєм. Зв'язки вдержували й після переїзду проф. Білецького до Канади. Власне проф. Білецький допоміг йому в 1951 році переїхати до Вінніпегу.

Тут він дуже пригодився проф. Білецькому в праці над Шевченковим “Кобзарем”.

В IV томі “Кобзаря” Т. Шевченка в передмові проф. Білецького читаємо м. ін.:

“Редакція “Кобзаря” дякує також д-рові П. Тенянкові за його дбайливу коректу IV тому і всім тим... що в тій чи іншій мірі вкладали свій труд у це видання”.

Оцих кілька слів проф. Л. Білецького є не тільки признанням для цієї його допомоги, а теж і відкривають рубець заслони з праці над “Кобзарем”, що для ширшого загалу майже невідома й могла б декому видаватися маловажна. Тим часом коректорська праця пок. проф. Тенянка була надзвичайно важлива для цього видання “Кобзаря”, і це з двох причин:

Поперше редактор проф. Білецький у часі, як друкувався “Кобзар”, занепадав уже на здоров'ї й у 4-ому томі dokonче потребував допомоги для технічної праці. Крім п. Батицького, що складав текст, і пані Войценко, що допомагала в читанні коректи, важливу технічну працю виконав тут проф. Тенянка.

Подруге “Кобзар”, над яким працював проф. Білецький, потребував, сказати б, “подвійної” коректи, тому що Шевченкові тексти в ньому були наголошені й, не вважаючи на всю настороженість складача, тут і там траплялися помилки власне в розкладі наголосованих знаків.

Була й ще одна, побічна, причина: йшло й про прискорення появи 4-го тому, бо він був заповіджений на 1954 рік, а цей рік ніяк не ворожив ні В-ву “Тризуб”, ні УВАН-ові, що “Кобзар” з’явиться в цьому році.

Праця проф. Тенянка була щира, повна розуміння наги справи й віддана. Кількакратно я мав змогу бути свідком, коли проф. Тенянка приносив шпальти корект проф. Білецькому додому й вони обидва продискутували поодинокі місця, що вимагали поправок. Так і відчувалося, що проф. Білецький мав довір’я й цинив поради свого старого друга з Праги, Нового Ульму, Вінніпегу...

В архіві в-ва “Тризуб” зберігаються всі матеріали до “Кобзаря”, включно з коректами. З них слідує вирізно, що допомога проф. Тенянка в праці над виданням “Кобзаря” була в 99% технічна. А проте вона у великій мірі спричинилася до прискішення появи цієї книги й улегшила головному редакторові, проф. Білецькому його роботу. Тут і там вона спричинилася й до мовно-стилістичного оформлення “на висоті”. Отак напр. проф. Білецький прийняв декілька поправок проф. Тенянка, як “зберігся” зам. “заховався” (стор. 211) “в Україні” зам. “на Україні” (стор. 210), “скасування закону” зам. “відміна закону” (стор. 205), “Шевченкового переспіву” зам. “переспіву Шевченка”

(стр. 259). Всі ці зміни зазначені на шпальтах рукою проф. Тенянка й видно, що проф. Білецький цінив їх, коли погодився внести в остаточну редакцію своєї праці.

Висвітлити подрібно співпрацю й допомогу проф. Тенянка при виданні “Кобзаря” неможливо в короткій статті. Але вже й із того, що тут сказане, вирізно виходить, що він вклав і свою скромну цеголку до тієї величньої будови, яку проф. Білецький довершив своєю працею над гідним виданням нашого національного евангелія.

* * *

З працею проф. Тенянка над “Кобзарем” зв’язаний у моїй пам’яті такий епізод. В “Свободі” ч. 56/1956 в рецензії на 4-ий том цього “Кобзаря” відмічено деякі неправильні наголоси в поезіях Шевченка й зроблено натяк під моєю адресою. Я зв’язався негайно з проф. Тенянком, він відшукав відповідні місця в коректі “Кобзаря” й радо погодився підтвердити те, що було правдою: я не мав ніякого відношення до “правильних” чи “неправильних” наголосів у цьому виданні. Рецензент опісля змінив усеньке місце про цю справу в окремій відбитці цієї статті й вибачався листовно за свою підозру. Справа на цьому покінчилась: так із рецензентом, як і з проф. Тенянком скріпилася наша приязнь через цей епізод.

Дня 12 березня в соняшне полудне Вінніпег проводив в останню путь ще одного представника “старої гвардії” емігрантів, що все своє життя чесно працювали з вірою в остаточний успіх справи, за яку вони змагалися. В. Й. П.!

ВІД ВИВІСОК ДО ОНОМАСТИКИ

Може ні одне місто на північно-американському континенті не дає стільки цікавого матеріалу для симбіози рас, народів, культур, як наша степова столиця. Вже не раз і не двічі підкреслювали “космополітичний” характер Вінніпегу в пресі, журналах, окремих книжках, спогадах, тощо. Одне з моїх цікавіших “ощинять” в часі їзди містом — перечитування вивісок і шильдів на крамницях і фірмах. Бо ж ніде краще не відбивається власне “космополітизм” міста, як у написах і зовнішніх признаках поодиноких підприємств і фірм. Не говоримо тут про жидівські чи китайські шильди, бо вони аж надто виразно відбивають від англійських, французьких, німецьких, чи хочби українських та польських. Нас цікавлять передусім написи в англійській мові, де подані українські назви й прізвища власників у латинській транслітерації, або в оригіналі.

Більшість із них зберігає свою українськість так щодо форми, як і значення:

“Просвіта” — Prosvita (Institute),

“Калина” — Kalyna,

“Зоря” — Zoria,

“Надія” — Nadia,

“Полтава” — Poltava,

“Українська Книга” — Ukrainiska Knyha

та ін. Так вони теж і закріплені в телефонній книзі й у міському адресарі Гендерсона.

Інші фірми мають звичайно паралельні назви з англійськими перекладами, напр.:

“Новий Шлях” — New Pathway,
“Український Голос” — Ukrainian Voice,
“Дім Пресвятої Родини” — Holy Family Home,
“Українська Народна Кооператива” — Ukrainian
National Co-operative Ltd.

“Укр. Щадничо-Позичкова Спілка Дніпро —
Dnipro Credit Union Society Ltd.

“Щадничо - Кредитова Кооператива Північного
Вінніпегу — North Winnipeg Credit Union Society Ltd.

“Український Дитячий Садок” — Ukrainian
Kindergarten.

Є врешті такі фірми, що мають виключно англійську форму. Кожний їх знає й тому немає потреби наводити їх у цій статті.

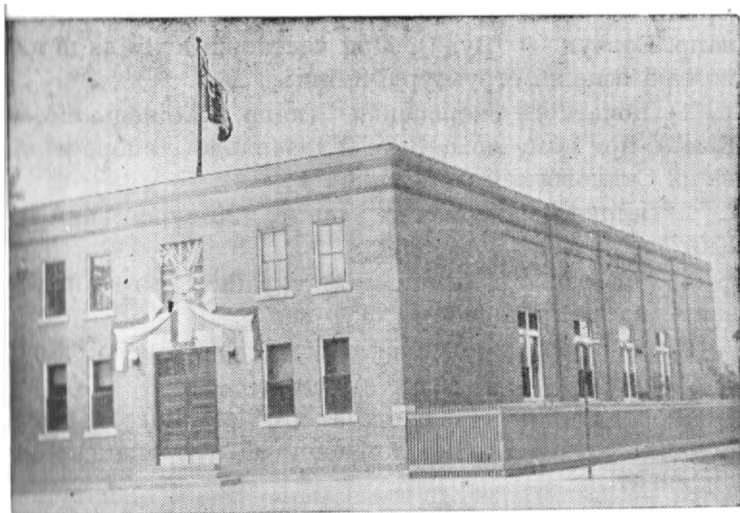
Найрідше зустрічаються написи виключно в українській мові. Після довгих розшуків удалося нам знайти покищо тільки два:

“Рідна Школа ім. М. Шашкевича”.

“Дім Укр. Тов. Читальні Просвіти”.

Найцікавіші на вивісках прізвища власників поодиноких крамниць, чи підприємств, зокрема в північній частині міста, на т. зв. Нортенді.

Вичитуючи їх по вулицях ще з 1949 р., я спочатку не міг собі дати ради з “хаосом” — як здавалося на перший погляд — різноголосся форм, правопису, транслітерацій. . . З часом це все прояснилося, я вспів категоризувати матеріял і так прийшло в Канаді зацікавлення йще однією справою: зміною українських прізвищ.

Дім Українського Товариства Читальні Просвіти

В 1955-ому році я вже мав певну концепцію й згодив відповідну доповідь на річну конвенцію “Американського Назвознавчого Товариства” у Вашингтоні. Доповідь відбулася дня 27 грудня 1956 р. В децю змодифікованій формі я переповів її українською мовою на зібранні УВАН у Вінніпегу дня 24 лютого 1957 р. Ось щоглоконспект головніших думок із неї:

“Зміни українських прізвищ в Америці й Канаді проходять із тих чи інших причин двома основними шляхами: шляхом повної асиміляції й шляхом частинної асиміляції до англійської мови. В першому випадку маємо до діла або з перекладами (напр.

Чорний — “Блек”), або з припадковою адаптацією (напр. Вовчук — “Вуд”). При частковій асиміляції маємо такі основні структурні зміни:

1) початкове скорочення (напр. Камінецький — “Кам”), при чому може бути й двоскладове скорочення (напр. Садловський — “Садлов”);

2) кінцеве скорочення (напр. Качуровський — “Кий”);

3) гібридизація (змішання) українського з англійським (напр. Туркевич — “Тур-нер”).

Є ще (теоретично) можливість серединного скорочення, але прикладів покищо немає.

Гібридизація — найцікавіший із мовознавчого погляду засіб творення прізвищ на американському континенті.

Початкове скорочення — найчастіший засіб творення прізвищ.

Пребагате джерело студій цієї проблеми є провінційні видання т. зв. “газет”, напр. “Манітоба Газет” де зареєстровано кожен змін прізвищ. На жаль, досі справа — не зважаючи на своє значення — не звернула уваги вчених. В доповіді наведено матеріал із річника 1939 “Манітоба Газет”.

Окремо обговорено справу транслітерації українських прізвищ. Є тут два принципи: або нагинання до вимови, або до правопису. Найкращий спосіб транслітерації — інтернаціональна славістична, що її вживає “Міжнародний Центр Ономастики” в Лювені, а теза загально прийнята в славістичних журналах в Америці Англії, Франції, Німеччині й ін. країнах.”

“СИМВОЛ ЗРУЙНОВАНОГО МІСТА”

Переїжджаючи кожного дня попри міську Авдиторію, я вже так звик до її контур і доквілля, що перестав звертати увагу на неї: так само, здається, буденність для парижанина форми Нотр Дам, чи Вестмінстерський собор для мешканця Лондону, коли він проходить кожного дня попри нього.

Аж ось на провесні 1957 року Авдиторія стала для мене новою, ожила. Власне один деталь змінив її в моїх очах і кожного часу, коли тепер їду попри неї до праці, хоч на хвилинку кидаю оком на скульптуру, що її примістили з правого боку фронту: “Символ зруйнованого міста” — широко відома різьба Осипа Задкіна, що її на кілька тижнів привезли до Вінніпегу разом із виставою інших творів скульптора. Виставі патрує Національна Галерія в Оттаві й вона проходить від Монреалу через увесь континент, щоб закінчитися шлітку над берегами Тихого океану, у Ванкувері й Сіатлі. Це одне з поважніших підприємств на мистецькому полі в Канаді й воно в немалій мірі підносить Вінніпег до ряду культурніших міст, даючи змогу його мешканцям на рівні з мешканцями таких міст як Торонто, Монреал, чи Ванкувер, оглядати цікавіші здобутки сучасного мистецтва. Чи заслуга в цьому директора галерії д-ра Екгардта чи керівника Національної Галерії в Оттаві д-ра А. Джарвіса, чи обидвох їх, мешканці Вінніпегу вдячні за влаштування цієї вистави й за включення нашого міста — єдиного в центральній Канаді — в ланцюг міст, де ця вистава робить свої “зусилки”.

Повертаючися до “Символу зруйнованого міста”, мушу сказати, що він мене дещо збентежив у Вінніпезі, коли не розчарував. Недостає йому двох речей, які так релевантно впливають на повну виразистість цієї скульптури: Поперше — довкілля, а подруге — розміру.

Перший раз я бачив цю різьбу в Роттердамі в 1955 році, себто чотири роки після її закінчення. Вона стоїть посередині міста на великій вільній площі, на місці старої частини Роттердаму, знищеної дощенту діями другої світової війни. Власне площа й довкілля — ще не відбудовані руїни старих міщанських домів і домиків надають повноцінності скульптурі. Крім цього її велетенські димензії, що зневолюють оглядати її з дальшої перспективи й сприймати її як одну синхронізовану цілість із довкіллям, додають мистецької експресії та вповні розкривають ідею твору: Так як живий організм позбавлений серця й узагалі нутра кличе до неба за пімстою в останньому зусиллі, так і це місто з вирваним серцем і нутром остається жорстокою пересторогою наших днів для людського звиродніння. В роттердамській різьбі висловлено все: і силу (гігантними

розмірами й широкою основою фігури), і безсилля (скорчем простягнутих рук), і життя (останнє зусилля конвульсійних рухів), і смерть (роздерте нутро), і помсту (звернення цілої постаті вгору), і всепрощення (згин долонь), і багато багато людського переживання. Це все ви можете сприйняти тільки, маючи можливість бачити цю різьбу в оригіналі, там, на руїнах голландського міста, що впало жертвою війни. На жаль, вінніпегська фігура так з уваги на недостачу довкілля (чи як хоче Бюлер: “поля”), та малих димензій не робить того враження, що її оригінал у Роттердамі. Може ніколи сутність розмірів і співмірного довкілля не відгравала такої рішальної ролі, як у нашому випадку. Тимто для багатьох вінніпегців, що оглядають тепер “Символ зруйнованого міста”, вона не промовляє до переконання, не має тієї експресивності, що має оригінал. Коротко: і скульпторові, і його творові зроблено в Вінніпезі кривдну несподіванку, приміщуючи його на тому місці, де стоїть. Це пересторога для дальших міст на Заході, куди переїздить вистава.

* * *

Роттердам — місто широко відоме українській спільноті на еміграції з часу атентату злочинної руки на сл. п. полк. Євгена Коновальця. “Символ зруйнованого міста” стоїть у Роттердамі недалеко від того місця, де згинув Полковник у 1938 році. І якимось мимоволі символіка Задкинової скульптури переноситься на цю подію, зокрема коли оглядати її після відвідин могили Полковника. І тоді, пам’ятного 1938 року, українському національному організмові вирвано серце: його най-

світлішу постать, що не здавалася в боротьбі й бул
символом українських визвольних змагань. В місті, щ
втратило опісля своє серце, лягли на вічний спочинок
тлінні останки провідника української нації в її поход
до кращого завтра. Мистецький образ руїн цього міст
тепер у Вінніпезі.

Тимто переїжджаючи кожного дня попри міську
Авдиторію, я завжди пригадую отих кілька пережи
вань, що їх зазнав два роки тому на руїнах Роттерда
му. І ніколи мені не уявлялося, що я побачу Задкинову
різьбу в центрі Вінніпегу, міста, що не бачило війни
й коли має які руїни, то тільки з добробуту й спокою
щоб на місці старого, відцвілого, стояли нові модерні
будівлі для людського комфорту й задоволення.

Може й тому Задкинова скульптура стоїть і диву
ється, не розуміючи доквілля, й може тому доквілля не
розуміє її...

УКРАЇНСЬКА ЗБІРКА В ВІННІПЕГСЬКІЙ ПУБЛІЧНІЙ БІБЛІОТЕЦІ

Пересічний мешканець Вінніпегу не здає собі спра
ви з того, що це місто дає деякі культурні можливості
яких немає ні в Парижі, ні в Лондоні, ні в інших євро
пейських містах. Подорожуючи по Європі, ви мусите
використовувати кожену мінуту, щоб напр. свою праці
в якійнебудь бібліотеці вмістити, точно в рамки обмеже
ного часу, звичайно від 9-ої ранку до 5-ої по полудні. І
інших годинах вони зачинені. Інакше в Вінніпезі; ту

усі книгозбірні відчинені з ранку до 9.30 увечері й ви можете провести корисно час у їхніх притворах після праці, головню у вечірніх годинах.

Вінніпегська Публічна Бібліотека при вул. Вілліям Аве. — одна з моїх найдавніших знайомих у цьому місті. Приїхавши до Вінніпегу в січні 1949 р., я таки другого дня був уже тут і познайомився з її збіркою. Що мене тоді вразило, це повна відсутність українських книжок у т. зв. чужинецькому відділі. Були тут (і є й досі) французькі, німецькі, голляндські, жидівські, мадярські, польські й інші колекції, але ані одної української книжки я тоді не знайшов. Всю україніку репрезентувало декілька книжок про Україну в англійській мові. За це в долішній кімнаті, у відділі періодиків і преси, я знайшов досить поважну кількість українських часописів і — що важливіше — читачів, які часом ждали за чергою на свіжі числа однієї чи другої газети.

Все це давало тоді вже багато до думання. Я почав розпитувати насамперед між земляками, чому немає в Вінніпегській Публічній Бібліотеці українських книжок. Відповіді були різні. Говорили напр., що в місті є свої бібліотеки в УНДомі, в “Просвітах”, в Осередку УКО і ін. організаціях і люди там читають. Були й песимістичні голоси, мовляв, українських книжок ніхто вже не читає...

В 1950-му році вийшла “Пропам’ятна Книга УНДому” в Вінніпезі за редакцією проф. Д. Дорошенка. Управа рішила роздати деяку частину накладу до публічних і університетських бібліотек у Канаді й Америці. Мені припала була тоді честь поїхати в делегації

до головного бібліотекаря А. Ф. Джемісона разом із членом Управи УНДому п. О. Бабинцем. Було це десь при кінці 1950 р. Джемісон прийняв цю книгу дуже радо, розпитував про її зміст, кошт видання й т. п. Ми з п. Бабинцем виразно тоді зазначили, що даємо цю книгу “на початок” і радо допоможемо в дальшій евентуальній акції при організації української збірки. Отак “Пропам’ятна книга УНДому” стала першою українською книжкою в Публічній Бібліотеці.

Другою книжкою був “*Український правопис*” підписаного (Вінніпег 1949), що його передано до Бібліотеки в 1951 р. й що досі зберігається не скаталогізований у відділі брошур.

Тим часом справа з відкриттям українського відділу затягалася. Порушувано її декілька разів на засіданнях Ради Комітету Українців Канади, а теж і в приватних розмовах, зокрема з п. І. Томасом, членом міського бібліотечного комітету. Остаточо вирішено віддати її місцевому відділові КУК під проводом М. Барилюка і він почав збірку книжок між складовими організаціями КУК, а теж і між приватними громадянами. Багато тут попрацював Д. Микитюк. В осені 1956 року передано Бібліотеці першу групу книжок і в грудні того ж року вони появились вперше на полицях чужинецького відділу Бібліотеки. Іншими словами 1956-ий рік увійде в історію Вінніпегської Публічної Бібліотеки, як рік створення в ній українського відділу після приблизно 65 літ існування українського елемента в цьому місті. Дивним збігом обставин у цьому році вибрано теж уперше українця С. Дзюбу мейором міста...

Українська колекція в Бібліотеці покищо невелика. Є в ній тепер коло 100 книжок, у тому видання “Клюбу Приятелів Української Книжки”, публікації видавництва “Тризуб”, “Нового Шляху”, УВАН... Книжки втягнені в картотеку під їхніми паралельними англійськими наголовками. Приблизно половина з них є “на руках”, що свідчить про зацікавлення українською книжкою серед читачів. Обслуга в руках молодих канадок українського походження; м. ін. у бібліотеці працює панна Наталія Погорецька, що недавно покінчила студії в Манітобському університеті, в тому й українознавство.

Для повноти треба зазначити, що між неоправленими й нескаталогізованими книжками є “Ювілейна книга українців католиків Саскачевану” 1905 - 1955 та “Півсторіччя громадянської праці д-ра С. Демидчука” (Нью Йорк 1956). Вони не втягнені в каталог і треба за ними шукати окремо у відділі брошур.

Новий директор Бібліотеки Г. Істон здавна цікавиться українською книжкою. Він відвідував свого часу бібліотеку Осередку УКО в Вінніпезі, він обзнайомлений із українською колекцією Манітобського університету й від років має контакти з українцями — любителями книги в місті.

З усього вище сказаного випливає, що перші кроки щодо створення українського відділу в Публічній Бібліотеці Вінніпегу вже зроблені й дальший його розвиток залежатиме від зацікавлення ним українських читачів, а теж і від того, наскільки наші видавці та автори підсилюватимуть його новими поступленнями.

ВІННІПЕГСЬКІ “РОЗМОВИ ПРО РОСІЮ”

Il y a fagots et fagots (Molière)

Телевізію вважаю за ідеальний засіб тратити час. Тому я рідко дивлюся на телевізійний екран, звичайно ю вечері, коли передають передсказування погоди й найновіші вістки із світу. Недавно я побачив Одесу (та-ки нашу Одесу над Чорним морем!) з підписом Russia, себто “Росія”. Після закінчення передачі я подзвонив на телевізійну станцію, хотів поговорити з заповідачем, ле — на жаль — його вже не було. Остаточню я добив-:я до властивого референта й він обіцяв звернути ува-гу на те, що не все на сході Європи є “Ращя”.

Подібних випадків, як цей, у Вінніпезі багато. Про “Росію” читаємо в пресі, чуємо в радіо, на викладах, в розмовах, навіть у шкільних, здавалося б, об’єктивно написаних підручниках. Коли про це говорять у не-країнському світі, то це ще напів зрозуміле. Тиск ста-рих звичок із-перед І-шої світової війни, ідентифікація УССР із Росією, слабе обзнайомлення із сходом Європи, се це каже ставити Київ, Львів, чи Одесу в “Росії”.

Гірше виглядає справа таки з нашими власними юмилками. Не рідко ще й досі прочитаєте в україн-ькій пресі про те, що, мовляв, “російська” делегація на Олімпіяді здобула такі й такі місця, що “росіяни” мають уже такі й такі бомби, що в “Росії” таке й таке талосся. Коли б тут була вмішана властива “Росія”, то це пів біди. Але звичайно в таких (переписаних із англомовної преси) вістках іде не про “Росію”, а власне про не-російські терени й народи й цей термінологічний

заос дає дуже прикрі, небажані наслідки. Один із них трапився мені на prima Aprilis.

Перед віконцем на поштовій станції “Б” досить довга черга людей. Ждуть вони, жду й я. Передо мною українець і українка, говорять про свою посылку до “Росії”. Вже вислали давніше родині якісь речі, а сьогодні висилають листа. При самому віконці надають порученого листа й питають, чи можна післати до “Росії” гроші. Не знаю, яку вони дістали відповідь, я в міжчасі полагодив свою справу при другому віконці й після того знову зустрівся віч-на-віч із земляками.

— Кому ж Ви посилаете пакунки, родині? — питаю.

— Є, це сестрі та й дітям — відповідають.

— А де ж вони живуть?

— Та в Росії.

— Але ж Росія велика. Де вони — в Москві, Ленінграді?

— Та де в Москві — в борщівському повіті!

— То відколи у Вас борщівський повіт — Росія?

— Та воно давніше було ніби в Австрії, а потім у Тольщі, а тепер то вже там Росія...

І пішла дальша розмова про “Росію”, про Україну, про ССРСР.

Можливо, що земляки повірили мені, мовляв, “борщівський повіт” це Україна, а можливо, ні. На всякий випадок наша розмова про “Росію” відкрила мені очі на те, що проблема термінологічного баламутства не існує тільки в англомовній пресі, радіо, телевізії. Це глибша проблема й вона вимагає більш радикальної розв’язки, як “розмови про Росію” з земляками й не-

земляками.. Та, як відомо із Св. Письма, на початку всього було слово, отже треба починати від розмов. Я вів їх не тільки на пошті. У висліді таких розмов я дістав листа від нашої централі КУК такого змісту:

‘Високоповажаний Пане Професоре: —

На останньому засіданні Президіяльної Ради Ви юрушили важливу справу неправильної термінології, що її вживається в публіцистиці й різного роду виданнях у відношенні до поневолених народів Росії. Залуємо проєкт листа з виясненням справи й просимо прорити його зміст, агл. поробити до нього свої додаткові авваги.

З правдивою пошаною

КОМІТЕТ УКРАЇНЦІВ КАНАДИ”...

Отже наша громадська централя взяла нарешті й цю справу в руки.

Треба думати, що при Божій і людській помочі вінніпегські “розмови про Росію” матимуть свій успішний фінал і Росія буде в Росії, а “борщівський повіт” так в Україні.

QUORUM PARS MINIMA FUI

або: слово про Дзюбину кавалькаду.

Світ, у якому тепер живемо, повний несподіванок. Від них не вільний наш Вінніпег. Звичайно, про деякі несподіванки читаємо в пресі (зокрема про “національні збірки”, зв’язані з такими несподіванками). Та про деякі не згадується. Ось напр. не згадано ніде про неспо-

діванку одного з наших земляків на Дуфферін, якому в білий день вантажне авто в'їхало в хату й задержалося перед телевізійним апаратом... Не згадували й про те, що раз інше авто в'їхало в одну з аптек на Селкірку, дивуючи собою гостей, що тоді пили каву в цій аптеці... І ще про багато інших несподіванок не писалося в рідній пресі.

Я особисто пережив теж одну несподіванку й хочу про неї дещо більше написати. Не тому, що мені судилося бути наочним свідком і до деякої міри брати участь у цій несподіванці, а попростому тому, що про всю цю імпрезу якось мало писали в нашій пресі, а вона — на мою думку — з багатьох причин заслуговує на увагу.

Маю на думці широковідому кавалькаду, що її організував наш новий мейор Вінніпегу Степан Дзюба під гаслом “від сосни до пальми”. Як відомо, ця кавалькада вирушила з Вінніпегу з початком квітня на південь, доїхала до лиману Міссісіпі в Нью Орлінс і повернулася ціла й здорова до Вінніпегу дня 18 квітня, перед самим Великоднем. Вона почесно виконала накладений на себе обов'язок, поінформувати наших сусідів на південь від Чікаго про те, що Вінніпег не лежить в Африці й що білі ведмеді не ходять по вулицях цього міста. Як ствердив офіційно міністер Жобен, ініціатива Дзюби матиме велике значення для збільшення туристичного руху в Манітобі й вона залишиться безперечно одним із позитивів нового мейора.

* *

З кавалькадою виїхало з Вінніпегу 51 чоловік, а повернулися 52 особи. Це не значить, що в Нью Орлінсі

прийшов на світ іще один вінніпежець. І не значить, що члени кавалькади намовили котрогось із американців стати вінніпежцем. Це була попростому одна з “несподіванок”, яка трапилася підписаному в Норт Дакоті в сам Страсний четвер: взяти участь в останньому етапі (“pars minima”) цієї кавалькади.

Було це так: Закінчивши свій виклад у норт-дакотському університеті в середу 17-го квітня, я переглядав перед сном місцевий “Гералд” і мій зір спинився на новинці про те, що завтра, в четвер, місцева Торговельна Палата (“Чембер оф Комерс”) разом із офіційними чинниками міста Гранд Форкс улаштовує прийняття для вінніпегської кавалькади. Другого дня вранці ми з моїм господарем, проф. Георгакасом, дістали додаткове запрошення на бенкет у готелі “Расн” і точно в 12-ій годині в полудне ми зустрілися віч-на-віч із членами кавалькади.

Що мене приємно вразило, це розмірно велика кількість українців — мешканців нашого міста в цій імпрезі. Перший, на якого я “налетів” був І. Сирник, редактор “Українського Голосу”. А там і радний Вінніпегу С. Царук з дружиною, і Гикавий, і ін., включно до мейора Дзюби. Всі вдоволені з подорожі, веселі (головно ті, що без жінок!), в гордовито-погідному настрої. Не було кінця розповідям про пригоди, настрої, досвід, перспективи... Всі були згідні щодо одного — переважно, недоспаних ночей, їзди й невигод. Та нагородою за те все був точний приїзд до Гранд Форкс, а там і до Вінніпегу.

В часі бенкету й промов можна було мені, як старшим
ньому глядачеві, докладніше збагнути техніку цієї
“праці в терені”. Вона не скомплікована: Заздалегідь
підготований ґрунт для зустрічей із представниками
даної околиці, кілька промов, тостів, представлень, по
рериваних імпрезовою частиною: скотляндськими тан-
ками, грою на дуді, сольоспівами й врешті завершенні
церемоній: вручення почесних дипломів “ловців”, “ґри-
ців” та “пластунів” манітобського буйвола мейорові да-
ного міста та визначнішим представникам його насе-
лення. Закінчується подяками, вписуванням в про-
пам’ятну книгу, тощо. При всьому цьому добрий, при-
родний гумор, якого зокрема Дзюбі ніколи не бракує.
В Гранд Форкс — останньому американському місті
зупину — відбулася ще одна, сказати б, приватно-він-
ніпегська церемонія: вручення пам’яток і вписування
в книгу усіх учасників кавалькади.

**

Точно в 6-ій годині вечора кавалькада (окружена
поліційними мотоциклетами й автами для порядку) за-
їхала перед Манітобський Парлямент, де її вітали пред-
ставники уряду, міста, преси, радіо, телевізії й грома-
дянства. З земляків я зустрів тільки одного д-ра Марун-
чака й він зазнав останньої “несподіванки” з цієї моєї
поїздки: мусів хоч-не-хоч відвезти мене своїм автом до-
дому. “Бо ж не годилось — пояснював я йому — проси-
ти про це цілу кавалькаду, я вдячний їм, що й так
прийняли мене між себе в Гранд Форкс”. А втім, д-р
Марунчак, як працівник суспільної опіки, мав тут змо-
гу виконати один із актів “соціальної допомоги”, за що
я йому й досі вдячний.

ФРАНКІВСЬКА ВИСТАВА В УНІВЕРСИТЕТІ

Цим разом моя дорога вела до Форт Гаррі, зрештою як і щодня. Та була тут різниця в дечому. Власне того дня в четвер 4 квітня 1957 р., відкрито в Бібліотеці Манітобського університету в Форт Гаррі виставу, присвячену пам'яті Івана Франка. Після Нью Йорку, Чикаго, Вінніпегу й Саскатуну прийшла черга на наш університет. Правда, інші університети в Канаді й поза Канадою мали подібні вистави, але ми відмічуємо названі міста задля одного специфічного моменту, а саме тому, що в усіх цих імпрезах їхні аранжери користувалися матеріялами нью-йоркської Публічної Бібліотеки з серпня-вересня 1956 року. Як відомо, ця бібліотека перша на американському континенті здобулася на величаву виставу франкїяни в Нью Йорку й потім поставила свої матеріяли до диспозиції канадійській УВАН. Її відтворено на Франківській сесії УВАН у Вінніпезі дня 11-го листопада 1956 р., а опісля переслано було до Саскатуну, звідти ж до Чикаго. В січні УВАН одержала назад франківські матеріяли, але з уваги на Шевченкові роковини (в березні) рішено здержатися з виставою аж до "Франкового місяця", себто травня. Одначе тому, що в травні в університетській бібліотеці т. зв. мертвий сезон (студенти вже по іспитах, а Літня Школа ще не почалася), рішено влаштувати цю виставу в квітні й закрити в травні.

Здається, що в ніодній інституції досі ця вистава не пішла так гладко й скоро. Ось її генеза й хронологія:

Неділя 30 березня: Селекція матеріялу в УВАН.

Вівторок 2 квітня: Візита в головної бібліотекарки пані Е. Дефо (10 хвилин); її згода.

Четвер 4 квітня: Перевезення матеріялу до бібліотеки й улаштування вистави (1 година).

Разом — дві години в трьох днях.

Найбільш причинилася до цього заступниця головної бібліотекарки п. К. Коддінгтон, що не тільки була особисто зацікавлена виставою, але уміло й зо смаком розмістила принесений матеріял і подбала про окрему габльоту для цілої імпрези.

* * *

Франківська вистава приміщується в головній виставовій галерії нового будинку Університетської бібліотеки. Вона складається з книжок, світлин, мапи та пояснювальних записок в англійській мові.

Книжки — твори І. Франка взято з української колекції бібліотеки. Є це два нові видання творів Франка: нью-йоркське й київське із 1956 року, а крім цього харківське з 1925 р. за редакцією Ів. Лизанівського. Виставлено теж: “Нарис історії українсько-руської літератури” (1910) та “Літературно-Науковий Вістник” т. V (1899), все з відповідними поясненнями в англійській мові.

З перекладів вміщено книжку Персівала Канді, переклад “Мойсея” Семенини та “Захара Беркута” Т. Борецької.

Посередині експонатів виставлено світлину І. Франка із студентських часів (1875); крім цього світлини з

пам'ятника Франкові С. Литвиненка (1933) та фотостат із першої сторінки "Українського Слова" ч. 133/1916, в якому надрукована вістка про смерть поета в 1916 р.

Із рукописів виставлено факсиміле "Народної пісні" з 1873 р. — першої друкованої поезії Франка в "Друзі" (1874), а побіч неї англійський переклад тексту. Виставу доповняють: фотокопія Франкової метрики в українській і латинській мовах, та мапа України роботи п. Г. Колодія з поясняльною запискою про місцевості, зв'язані з Франковою біографією та творчістю.

* * *

В цілому вистава виглядає добре. Вона дає хоч приблизне уявлення про Франка пересічному канадійцеві й одночасно зберігає міру в нагромадженні матеріялу.

З черги є це вже друга вистава україніки в бібліотеці Манітобського університету. Перша, як відомо, відбулася в 1953-ому році з нагоди відкриття нового будинку бібліотеки. Були тоді виставлені рідкісні книги й рукописи, між ними "Городиський пом'яник" із 1484 р. Цьогорічна вистава різниться від попередньої тим, що вона сконцентрована на одній постаті. на постаті Т. Франка та його творчості.

Франківська вистава в університеті протривала до кінця травня 1957. Її відвідували не тільки студенти, але й мешканці Вінніпегу взагалі й вона залишила по собі гарне враження на всіх, хто мав змогу її оглядати.

З ВІННІПЕГУ “В УКРАЇНУ”

“В Україну ідїть, діти,
В нашу Україну . . .”

Т. Шевченко.

Коли минулої осені д.р М. Потоцький возив нас із Давфину в “Україну” давфино-етельберзьку, ми мали приємне, якщо не незабутнє, враження перебування в українському селі, де люди свої, звичаї й мова українська, де навіть природа золотом осені до злуди нагадує спокійну українську осінь на розлогих подільських степах. Була неділя, весь “народ” молився Богу в дерев'яній церковці серед села й спів, що долітав до нас через відкриті двері, був неначе століттями освяченим традиційним гомоном України. Ми були дуже вдячні д.рові Потоцькому за цю прогулянку й досі її згадуємо, як одну з кращих поїздок по Манітобі.

І коли хто маючи авто, а не маючи куди їхати, питався б нас про раду, ми б без вагання порекомендували: “їдьте в Україну, туди кількадесять миль на північ від Давфину, переживете щось, що потім довго залишиться Вам у пам'яті як гарний спогад клаптика рідної, найріднішої землі. Тільки спробуйте!”

Вінніпегські пластуни й пластунки рішили напевно відкласти свою подорож в манітобську “Україну” на пізніше (на осінь), а взялися тим часом за здійснювання іншої подорожі туди, в справжню Україну, подорожі не менш цікавої та повчальної. Вони приготували виставу областей України й кожен гурток узяв на себе вивчення однієї з частин нашої Батьківщини: Київщини, Полтавщини, Чернігівщини, Полісся, Буковини й

т. д. В днях 10, 11 і 12 травня організовано показ-виставу праць пластової молоді й вона не тільки “пройшла з повним успіхом”, але була для кожного, хто її оглянув, справжньою подорожжю в Україну.

Приміщена в чотирьох кімнатах вона зосередила в собі велику кількість фактичного матеріалу про кожну область української землі. Експонати відносилися до географії, флори й фауни даної області, історії, фольклору, народного мистецтва, культури, тощо.

Найбільше уваги присвячено Києву й Київщині. Це не тільки тому, що Київ — столиця України, але головню тому, що матеріали до Києва збираються вже роками й були вже частинно показані на окремій виставі два роки тому. Хоч вони в основному “застрягли” десь під Торонтом, то проте решта багата.

Годі тут вилічувати всі подробиці цієї вистави. Їх так багато й вони так різномодні, що тільки особисто оглянувши й простудіювавши можна мати сяке-такє уявлення про цілість.

Особисто нас окремо зацікавила праця молоді над документацією поодиноких областей. На кількох столах лежали книги з вирізками з преси, журналів і книжок про дану географічно-історичну одиницю. Ці книги вказують не тільки на концентрацію уваги на одній країні, але головню свідчать про безупинне, послідовне й довге шукання за матеріалами, порядкування й синтетичне вміле орудування ними.

Для прикладу беремо Полтавщину, що її опрацював гурток “Волошки”. Є тут три окремі книжки. У першій подано герб цієї області, мапу, рукописну історію

(включно з пляном бою під Полтавою в 1709 р.). Дальше йдуть такі розділи: народне будівництво (рукопис, із Енциклопедії Українознавства), полтавська кераміка (те саме), “Полтава — серце України” (вирізок із журналу “Молоде Життя”), “От Вам і Лубни” (вирізок із “України”), а далі зразки фльори Полтавщини (ілюстровані засушеними листками й квітами); книга кінчається фолкльором: ліричною піснею з нотами й статтею — вирізком з “Нового Шляху” про “Петрівки на Полтавщині” Г. Мироненка. — Друга книга, затитулована “Славні люди Полтавщини” містить у собі статті й матеріяли про: Ганну Барвінок, Остапа Вишню, Євгена Гребінку, Олеся Донченка, Мих. Драгоманова, І. Якимова-Метана, Панаса Мирного, Амросія Метлинського, Вол. Самійленка, Архипа Тесленка, Мик. Терещенка, Якова Савченка, Мих. Старицького, Ол. Стороженка та інших. Третя книга “Волошок” містить прекрасні зразки вишивок, в цілому 48 рисунків.

Полтавщина — як сказано — тільки одна з областей України, задокументована окремими ексцерптами А їх є більше. Є товстелезні книги й альбоми про Київ, про Чернігівщину, про Поділля, й ін. Де немає книг, там розміщено великі аркуші паперу з матеріялами про дану місцевість. Так напр. є окремий аркуш із переписаними поезіями про золотoverху столицю України: є тут і Філянський, і Клен, і Филипович, і Зеров, і Щербак, Гарасевич і ін.

Як сказано, годі перелічувати всі деталі цієї унікальної, корисної й виховної вистави наших пластунів. Є тут і ручні роботи, вишивки, писанки, малюнки й мо-

делі поодиноких предметів, реконструкції й пластичні мапи околиць, є збірки літератури, книжок, брошур і періодики про дану область, є взагалі все, що можна було зібрати приватно, чи з музеїв і бібліотек Вінніпегу.

А в цілому вистава дала не тільки гарний і точний образ порайонного вивчення українських земель, але свідчила дуже додатньо про велику виховну працю “Пласту” серед молоді.

“СЕНСАЦІЙНЕ ЗІБРАННЯ” ОДНОГО КЛЮБУ

“Наше чергове загальне зібрання відбудеться 24 квітня 1957, год. 6.30 ввечері, в готелі Куртіс. Запевняємо Вас, що це буде сенсаційне зібрання. Єдина мова, яку Ви почувсте цього вечора, буде українська мова... За кожне слово інше, як українське, буде кара... Проте, не лякайтеся, тому що цього вечора не треба буде вживати словників, перекладачів і такі слова як “гемир”, “пийло”, “пай”, “копик”, “форка” і тисяча інших, що вдомашнилися в українському мововжитку, пройдуть мимо уваги суддів... Це буде український вечір і кожен член Клубу повинен прийти...”

Таке повідомлення (в англійській мові) дістав кожен член Клубу Українських Професіоналістів і Підприємців у Вінніпегу й нічого дивного, що в середу ввечері зібралося з пів сотні членів Клубу на це “сенсаційне зібрання”. Прийшов і я туди, не тільки як довголітній член із обов'язку, але й з цікавості. Адже ж це перше зібрання, на якому будуть наші професіоналісти

й підприємці вживати української мови. Досі цього не було й вечір 24-го квітня треба зачислити до переломових, якщо не історичних, під цим оглядом, думав собі я по дорозі.

І справді, я не перечислився. Вечір пройшов із повним успіхом, залишив по собі тепле, родинне враження й викликав таке зацікавлення, що багато з членів Клубу висловили побажання влаштувати такі вечори частіше. Тому за кожне не-українське слово треба було платити 25 центів (напр. навіть за слово “кводер”), отже тут і там треба було великого термінологічного зусилля, щоб віддати поодинокі тями по-українському. Найбільше клопоту викликав “чек”, коли один із членів не маючи готівки, щоб платити за свої прогріхи, хотів виставити векселя на покриття кари. Було весело почути, як народ описує “той папір на гроші”. І ще багато дечого!

Для мовознавця найцікавіше було слідкувати за західньо-українськими діалектизмами так у фонетиці (“взети”, “робит”, ітд.), як і в морфології (“хлописко”, “палец”), а теж і в лексиці (крім “чека” найбільш клопоту було з “гарою”).

* * *

Цей вечір — як сказано — має переломове значення в житті Клубу передусім тому, що досі цей Клуб піклувався тільки “харитативно” українською мовою, а саме піддержував повних п'ять літ українознавство в Манітобському університеті й вплатив на це конто коло 25 тисяч доларів.

Щоб ближче познайомити читача з цією справою, треба вернутися кілька років назад, до "історії".

Як відомо студії українознавства введено в Манітобському університеті разом із Департаментом Славістики в осені 1949 року. За президентури покійного вже сьогодні д-ра А. Г. С. Джілсона засновано тоді в університеті цей Департамент й початково перейнято його виключно на бюджет університету. Підписаний мав тоді справжню "піонерську" приємність урухомити його працю, приготувати програму студій, започаткувати бібліотеку й т. д.

Департамент знайшов з ацікавлення й повну піддержку з боку українського громадянства Вінніпегу й околиці, зокрема ж нашої централі КУК. Після двох років праці треба було розбудувати цей Департамент, а головню поширити склад його викладачів. През. Джілсон звернувся тоді до українського громадянства Вінніпегу й околиці за фінансовою допомогою, бо університет сам не міг тоді — за його словами — фінансувати дві катедри в цьому Департаменті. І ось із початком 1951 р. Клюб організує "Фонд Українознавства" під головуванням М. Смеречанського, теперішнього члена Кураторії університету. Завдяки цьому фондові з осені 1951 р. почав свої виклади проф. Павло Юзик, а там сезоново були оплачувані з цього фонду і д-р Юрій Мулик-Луцик, і панна О. Михайленко (бібліотекарка), і п. О. Івах (науково-технічний співробітник). Коли фонд закінчився, університет перейняв на постійне на свій бюджет тільки проф. П. Юзика, що викладає тепер і в Департаменті Славістики і в Департаменті Історії. Одначе є деяка надія, що Клюб за якийсь час знову роз-

будує фонд українознавства, цим разом уже на науково-дослідчу працю й тоді знову буде можна заангажувати наукових співпрацівників для науково-дослідчої роботи в Департаменті.¹⁾

* * *

Сьогодні, з перспективи часу, почин Клубу — створення “Фонду Українознавства” в Манітобському університеті в рр. 1951 - 1956 — був важливою ініціативою, що не залишиться без наслідків у всеканадійському аспекті. Після заснування цього фонду почали рухатися й інші університетські осередки в Канаді, щоб прийти з допомогою українознавству в своїх університетах. З усіх цих починів найкраще покищо випало Торонто, де під фірмою КУК зібрано 10 тисяч доларів на цю ціль. Поза Канадою заслуговує уваги місто Детройт, де зорганізовано в 1955 році аналогічний фонд українознавства й завдяки йому започатковано цей предмет у Вейнському університеті.

Отже бачимо, що ініціатива вінніпегського Клубу Українських Професіоналістів і Підприємців не тільки виправдалася сама в собі на вінніпегському ґрунті, але має своє “піонерське” значення й на американському континенті взагалі.

Quod Bonum, Felix, Faustum, Beatumque Sit! — теж і для інших осередків, де існують університети, а немає в них кафедр українознавства.

---

1) Найкраще, як досі, представлена історія початків і розвитку студій українознавства в Манітобському університеті в праці проф. Н. Ювіка: *The Ukrainians in Manitoba*, Торонто 1953, стор. 198 - 199, 216.

СЛОВО ПРО ДІМ ІЗ ВІДКРИТИМ СЕРЦЕМ

Коли в соняшну неділю 26-го травня 1957 офіційно посвячено й віддано до публічного вжитку “Дім Пресвятої Родини” у Вінніпеґу, то це був один із актів не тільки християнсько-самаританської любови ближнього, але щось далеко більше. Ініціатор цього дому й його ктитор Митрополит Кир Максим підкреслив виразно в своїй промові, що це один із рідких у нас виявів “соборности в дії”, реалізованої всіми українцями для всіх українців у Канаді без уваги на їхнє походження, віровизнання, політичні переконання, тощо. Серце цього дому відкрите для кожного, хто в потребі й хто ніде інде не може знайти відповідного піклування для себе на склоні літ.

Ми вповні погоджуємося з глибокими думками нашого високого церковного ієрарха, висловленими в оту історичну неділю. Наша соборність і єдність, про яку так багато говориться, ще завжди шкутильгає, існує здебільшого на словах, а в цьому випадку вона здійснена на тлі основної Христової заповіді — любови ближнього й доброї волі допомогти тому, хто в потребі. Нічого дивного, що відгук на заходи в справі набуття й вдержання “Дому Пресвятої Родини” був великий і всеукраїнський. І тільки до винятків належали одиниці, що здержувалися від цієї акції, мовляв, це “не наші”. Заходи Владики, піддержані активно одним із наших найвпливовіших професіоналістів — Марком Смеречанським, що очолив окремий громадський комітет, увінчалися повним успіхом і ми були свідками чергового по-

зитивного прояву в українсько-канадійському житті, що з одного боку відроджує в нас віру в самих себе, а теж збуджує пошану й респект до нас як етнічної групи з боку наших співгромадян.

* * *

Ніде правди діти, наша національна традиція в поведінці із старшими віком дає багато до думання. Народня мова, що мов дзеркало відбиває наші історичні позитиви й негативи, свідчить про деякі пересуви значення слів прикметні здебільшого тільки нашій мові. Отак слово “старець”, що первісно означало стару людину взагалі, а то й навіть жреця, отже було наскрізь позитивне в своєму значенні, в нашій мові набрало іншого значеневого відтінку, почало визначати жебрака, злидаря. Таке значення нове. В словнику Памви Беринди з 1627 р. напр. слово “старець” має ще первісне значення “старої людини”, Беринда пояснює його як “старший”, “дід”, а то навіть і “посол” і “пресвітер”. Рукописний словник із 17-го ст., що його опублікував П. Житецький, передає слово “старець” як “старіший, старішина”. В літературній мові це первісне значення збереглося тільки винятково до сьогодні, пор. в М. Вороного (в архаїзованій функції):

Кличе він гудця до себе
І таку держить промову...
“Слухай, старче, ти шугаєш
Яним соколом у хмарах...

(“Євшан зілля”)

А проте в народній розговірній мові слово “старець” означає передусім “жебрака” й такі ідіоми як “піти в старці”, “стареча доля” й под. свідчать про перехід цього первісного значення в зовсім інше, нове, зумовлене “старечою” дійсністю в Україні. Подібний семантичний розвиток стався з словом “дід”, що любіч батькового чи матиного батька, є теж синонімом “жебрака”. Іншими словами десь із 17-го століття слова “старець”, “дід” підо впливом незавидної долі, що її зазнавали старі люди в громаді й діди в родині, почали набирати нового значенсвого відтінку. Ще більше матеріялу дає фолкльор, народні перекази, пісні, думи. Все це разом узяє кидає світло на не надто гарне становище нашої спільноти супроти сеньйорів. І власне, коли підходити з цього становища до ідеї створення “Дому Пресвятої Родини”, то воно до певної міри регабілітує українську душу в минулому й свідчить про щось навпаки, про привернення стичних засад у нашім громадськім житті.

У чисто-канадійському аспекті воно має свос окреме значення. В нас багато говориться про заслуги наших піонерів для загально-канадійського й спеціально-українського життя в цій країні. Мало зате говориться про те, що власне ці заслуги зобов'язують і нас до чогось супроти цих піонерів. І тут не вистачає деклямацій, чи похвал. Треба щось зробити для них. Новий старечий дім, це власне одне з тих “щосів”. А є їх більше. Треба тільки доброї волі й рук до праці.

* * *

В не менш соняшний день, як пам'ятна неділя 26-го травня, дня 1-го червня я вибрався на відвідини до

“Дому Пресвятої Родини”. Ціль моїх відвідин була інша, як попередніми разами. Я не прийшов ані на оглядини, ані на інтерв'ю, ані на розмови з мешканцями дому. Це все вже було давніше. Сьогодні я приніс 15 книжок, щоб наші люди мали що читати у вільних хвилинах. Сестра Мелетія обіцяла поставити їх на полиці й так започаткувати бібліотеку в цьому домі. Хай оця перша цеголка під майбутню книгозбірню в “Домі Пресвятої Родини” буде ще одним виявом признання ініціаторам похвального діла й одночасно викликом під адресою моїх друзів і знайомих: коли є у Вас яка зайва книжка, календар, журнал, часопис, передайте їх у цю бібліотеку, вони там напевно не змарнуються, а виконають свою службу. І одне прохання до людей доброї волі: коли є у Вас годинка вільного часу, зайдіть до “Дому Пресвятої Родини” й прочитайте одну чи другу книжку тим, які не вміють читати. Зробіть не тільки добре діло, але й познайомитеся з людьми, що неодне бачили, неодне чули й неодне пережили на своєму життєвому шляху. Попробуйте.

ОТТАВА — МІСТО МИНУЛОГО Й МАЙБУТНЬОГО

Коли б 33 Достойні “Батьки Конфедерації” виготовляли свій проєкт канадійської конституції не в 1864-7 рр., а сто літ пізніше, вони напевно пригадувалися б над тим, чи не доцільно було б столицю Канади перенести до Вінніпегу, “серця” не тільки американського континенту (як хоче Россенголт), але справ-

жнього географічного центру самої країни, що її символом є кленовий листок, а гербовим гаслом: “Від моря — до моря”. Власне міряючи ще в 1949 р. простір від Галіфаксу до Ванкуверу власними ногами й “гарами” добрих людей, я вже тоді мав цю “сретичну” думку й вона чогось завжди відживає, зокрема коли читаєш про літакові й літунські досягнення Стівенського аеропорту... Але відомо ж, що колеса історії ніколи не повернути назад і тому ані Вінніпег, (ані навіть Торонто!) не будуть ніколи столицею Канади, а Оттава.

Не можна сказати, коли Оттава гарніша: в осені, з весною, влітку, чи взимку. Вона завжди має свій чар і — як жінка залежно від одягу — міняє кожночасно свій вигляд. Дехто захоплюється весняними тюльпанами перед Парляментом і “Вежею миру”, інші кольоровими “мавнтаками” в зимі, а ще інші літніми чи осінніми красвидами Оттави. Нам більш цікаві “внутрішні” вартості Оттави як центру канадійського політичного, економічного й культурно-наукового життя.

Теперішні 6 федеральних послів (в тому один міністр) і один сенатор українського роду в Оттаві, це досягнення канадійських українців, що має за собою довгу історію, започатковану на переломі століття першим українським “МП” — М. Лучкозичем і першим канадійським громадянином українського походження В. Єлиняком (1947). А там, столиця Канади бачила й вітала не одного українського достойника, одинцем, чи в офіційних делегаціях КУК у тій або іншій справі.

В Оттаві знайшла свій вічний спочинок сеньйорка українського жіночого руху сл. п. сен. О. Кисілевська й не давнє величаве посвячення її надгробного пам'ятника говорить само за себе.

В Оттаві міститься “Національна Бібліотека” Канади (покищо без українського відділу), “Національний Музей” (покищо без української секції), “Національний Архів” (покищо без українсько-канадійського відділу), “Національна Галерія”, “Рада Канади” й багато інших центральних культурних установ. В урядових колах визначний пост займає з-поміж земляків д-р В. Ю. Кисілевський, невтомний дослідник-експерт від т. зв. етнічних справ при Міністерстві Громадянства й Іміграції.

Поміж іншими науковцями вибилися в Оттаві д-р І. Тесля, проф. К. Біда, д-р Б. Казимира.

Зокрема після II-ої світової війни відчувається “тяготіння до столиці” серед української етнічної групи в Канаді й дехто (як напр. інж. Мацьків, інж. Кунда, д-р Волянський, д-р Дяковський і ін.) звідсіля починали свою професійну кар'єру.

Ні одне, здається, місто в Канаді не символізує самої країни краще, ніж Оттава. Так як ціла Канада — “країна майбутнього”, так і Оттава — потенційно найбільш могутнє “місто майбутнього” в цій країні. Цей розмах найшов уже вислів у нових, а знайде ще більший у проєктованих будівлях і спорудах, коли вони здійсняться в недалекому майбутньому.

УКРАЇНКА В ОТТАВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Українознавство в університеті столиці Канади введено разом із славістикою в 1949 році. Тоді було це більш теоретичне, як практичне досягнення. Велику роль в розвитку цієї дисципліни відіграв один із наших найстарших оттавців — д-р В. Ю. Кисілевський. Почерез різні стадії розвитку, в яких крім нього приймали спорадичну участь такі особи як д-р Ст. Жмуркевичева, о. д-р В. Рудницький і ін., основну т. зв. муравлину працю в цьому напрямку виконав д-р Костянтин Біда, справжній ентузіаст справи й промотор програми українознавства в Оттавському університеті. Остаточно з весною 1957 р. в признанні заслуг д-ра Біди для розвитку слов'яно- й українознавства в столичному університеті затверджено його головою українського відділу й з того часу починається українознавство в Оттавському університеті як рівнорядний, окремий академічний предмет студій.

Одна з найважливіших справ у розвитку українознавства була бібліотека — основа всяких студій.

Потреба підручної бібліотеки українознавства в Оттавському університеті виринула ще в 1952 році. Бо ж багатющі архіви в столиці Канади, що криють у собі не одну відповідь на питання українського життя в цій країні, це тільки одна з сторінок академічної праці та її джерел. Друга сторінка — це власне підручники й довідники з українознавства, яких — ніде правди діти — не було в Оттаві перед 1952 роком, ані в новоствореній Національній Бібліотеці Канади, ані в Пуб-

лічній Книгозбірні, чи її відділах, ані врешті в Парляментарній Бібліотеці. Єдині джерела студій українознавства були приватні збірки Оттавських українців, між ними головню бібліотека д-ра В. Ю. Кисілевського, а теж підручні колекції поодиноких урядових установ, як напр. Департаменту Іміграції й Громадянства, Департаменту Хліборобства й ін. Для широкого загалу доступних було ледве кілька книжок про Україну в англійській чи французькій мовах у публічній та університетській книгозбірнях. Справа змінилася на краще в 1953 році. З ініціативи Товариства Українських Підприємців і Професіоналістів міста Торонта організовано українську збірку в Бібліотеці Оттавського Університету, щоб цим прийти на допомогу не тільки студентам україністики, але й всім, хто шукає правди про Україну. Збірка складається приблизно з 500 томів основних книжок із української літератури, мови, етнографії, історії, тощо. Майже всі ці книжки оправлені й кожна з них має печатку й власний підпис того підприємця, що її подарував університетові. Хоч даремно в цій збірці шукати за якимись рідкісними виданнями, що їх напр. мають Манітоський чи Албертійський університети, то проте вона містить у собі майже все цінніше, що було до 1957 року на книжковому ринку: видання УВАН, НТШ, КПУК, ОУКО, КУК, УКК, та інших установ і видавництв на американському континенті. Останньо набуто для неї т. зв. варшавське видання творів Т. Шевченка.

Збірка ця — передусім початок, перший крок у розбудові україніки в Оттаві. І власне в цьому аспекті жест

підприємців міста Торонта з 1953 р., що не жаліли ані
труду, ані грошей на цю культурну справу, заслуговує
на повне признання й наслідування. Він показує, що
серед наших людей є ще одиниці, яким не байдужа
справа розбудови українсько-канадійської науки й
культури й вони готові до жертвенности на добру спра-
ву. Правда, ми ще не доросли до меценатства україн-
ської культури і науки в тому розмірі, що його мають
інші групи: немає в нас іще Карнегів, Гуггенгаймів,
Рокфеллерів і тим подібних опікунів мистецтва, літера-
тури й науки, але треба признати, що перші початки
зроблені й один із багатьох позитивних проявів у цьому
напряму є згаданий угорі факт.

В 1957 викінчено новий будинок для філософічного
факультету, куди перенесено університетську бібліоте-
ку а з нею й перенесено українську збірку.

З'ЇЗДИ КАНАДІЙСЬКИХ НАУКОВЦІВ

Кожного року після закінчення університетських
зайнять професори канадійських університетів і кале-
джів з'їздяться на річні конвенції з метою співпраці на
науково-дослідчому й педагогічному полі, а теж і для
особистого познайомлення й контакту. Праця з'їздів
проходить у рамках сесій поодиноких товариств і на-
укових установ. Звичайно в приміщеннях університету
даного міста відбуваються виклади й дискусії, вистави
книжок, товариські імпрези, тощо.

Коли йде про інтелектуальне життя Канади, то ці
з'їзди належать безперечно до найкращої традиції, що

її створили канадійські науковці. Побувати хоч кілька днів в атмосфері наукової співпраці й виміни думок, познайомитися з людьми, що працюють у різних ділянках знання, пережити кілька днів у відірваності від буднів і щоденних турбот — належить завжди до приємности, якщо не до духового імперативу людей перетяжених своєю особистою працею впродовж року. Це — за словами одного з моїх знайомих вінніпезців — оцей “віддих” у задушливій атмосфері технології й комерції наших американсько-канадійських буднів.

**
*

Участь канадійських українців у з'їздах науковців Канади недавня. На більшу скалю вона почалася щойно в 1954 році в Манітобському університеті у Вінніпегу. Тоді засновано нову організацію “Канадійську Лінгвістичну Асоціацію” з участю українських науковців та переорганізовано т. зв. ААТСЕЕЛ Канади в “Канадійську Асоціацію Славістів”, яку тоді очолив д-р В. Ю. Кисілевський з Оттави. В працях КАС взяли тоді активну участь українські славісти з цілої Канади й централя КУК уладила окремий вечір прийняття для учасників з'їзду. Тоді вперше ми почули слов'янську “вавилонську вежу” — коли представники поодиноких груп промовляли кожен у своїй мові в часі бенкету.

Починаючи з 1954 року українські науковці беруть кожного року живу участь у працях асоціації славістів та й інших організацій, передусім лінгвістичної, гуманістичної, історичної та ін. Це було видне в 1955 році в Торонті, в 1956 — в Монтреалі, та в 1957 р. в столиці Канади — в Оттаві.

**
*

З'їзд в Оттаві відбувся в днях 8, 9, 10 червня в розкішних приміщеннях нового будинку філософічного факультету Оттавського університету. Крім наукових доповідей і дискусій на тему навчання й студій слов'янських мов у Канаді, прийнято деякі поправки до конституції КАС, й визнано за офіційні органи асоціації: "Канадіян Славонік Пейперс" за редакцією Ю. Луцького з Торонта та "Славіка Канадіяна" за редакцією автора цих рядків. З товариських імпрез найцікавіший був кінцевий бенкет у Шато Лор'є під головуванням д-ра В. Ю. Кисілевського і з доповіддю Ватсона Кіркконелла про стан славістики як науки в Канаді, започаткованої — за його словами — в Саскачеванському університеті курсами української мови проф. Т. К. Павличенка в 1941 р.

В часі з'їзду найцікавіше було довідатися про локальні здобутки славістики в Оттавському університеті. В 1957 р. остаточно затверджено український відділ під головуванням д-ра К. Біди й цим поставлено українознавство в цьому університеті на тверду основу й запевнено йому дальший розвиток, як може ні в одному канадійському університеті.

**
*

В днях 12 й 13 червня відбула свої збори "Канадійська Лінгвістична Асоціація". Крім доповідей (напр. про "канадизацію" слов'янських прізвищ) найцікавіша була гуртова дискусія про білінгвізм у Канаді. Це питання насвітлювали з різних аспектів (етно-, й психолінгвістичного, описового, а зокрема з погляду на т. зв.

мовний і матеріальний тиск) і визнано Канаду за одну з ідеальних країн не тільки для теоретичних дослідів двомовності, але й як країну практичного білінгвізму. На черговий рік перевибрано ексекутиву КЛА з французом — президентом, українцем — віцепрезидентом і англійцем — секретарем.

**

Чергові з'їзди наукових товариств Канади, в тому й КАС і КЛА, вирішено відбутися в Албертійському університеті в Едмонтоні, а в 1959 році в Саскачеванському на Заході Канади.

МОНТРЕАЛ — КАНАДІЙСЬКА МЕТРОПОЛІЯ

Може ніодне місто Канади не сполучило в собі так гармонійно старі європейські традиції з модерною американською технікою, як Монтреал, найбільше місто Канади, осередок релігійного, культурно-наукового, економічно-політичного й комунікаційного життя Квебеку й усієї східної Канади. Побувати в старому місті коло порту, це бути в одному з старих міст Європи, а опинитися в притворах Монтресальського університету, це побувати в одному з наймодерніших місць американського континенту. Значення канадійської метрополії піднесеться ще вище з хвилиною закінчення морського судноплавного каналу св. Лаврентія, що вможливить у недалекому майбутньому плавбу великим кораблям приблизно аж під сам Вінніпег (коли треба буде вважа-

ти Форт Вілліям і Порт Артур за “морські” порти степової столиці).

Монреал, як і ціла провінція Квебек, цікавий передусім із релігійного погляду. Тут не тільки у назвах вулиць усі святі, як у Парижі, але велике багатство церков, монастирів, шкіл, товариств і т. д. Цікава “мекка” католицького світу — собор св. Йосифа й багато інших місць релігійного культу. В Квебеку найбільший процент духовенства.

Під релігійним омофором зорганізоване майже все громадське й культурне життя квебекських французів. Я мав рідку нагоду бути свідком релігійно-національної маніфестації в честь св. Івана Хрестителя — патрона місцевого населення, в понеділок 24 червня. Буквально все місто вилягло на головні вулиці, одні як учасники походу, інші як глядачі. По суті це була більше світська, як релігійна маніфестація й її гаслом було: “не забудемо себе як французів”. Тут і стара французька культура на фловтах, і мова, і фолкльор, і все чим живе французька Канада до цієї пори.

Присмно вражали в поході два українські авта з дівчатами в національних одягах, із українськими прапорами й написами: “Groupe ukrainienne”. Пригадалося, що Монреал належить до перших міст Канади, де в 1957 р. вивішено в дні 22 січня український національний прапор на міському ратуші. Ex oriente lux — метрополія започаткувала в Канаді нову гарну традицію після того, як 65 років тому на її вулицях ставив свої перші кро-

ки на канадійській землі уродженець Небилова, представник нової етнічної групи — Василь Єлиняк.

Багато змінилося з того часу в Монтреалі. Здається, що мало є українців, які були б тут осілі з самого початку. Більшість із них це вислід внутрішніх пересувів із заходу на схід; іншими словами — “українські люди” в Монтреалі, це прибулі з Заходу, із Вінніпегу, Саскатуну, Едмонтону й т. д. Українське релігійне життя зосереджується в церквах, культурно-громадське в місцевому КУК і в “складових” філіях, а теж і в льокальних організаціях, таких як “Просвіта”, “Мистецько-Літературний Клюб”, “Студентський Клюб” при МкГілському університеті та ін. Не вважаючи на все Монтреал із погляду на свій український живчик “маргінальне місто”, хоч є тут і українські радіоавдиції, українські підприємства (включно з книгарнею й друкарнею), і український відділ при Монтреальському (французькому) університеті.

Одначе є в Монтреалі деякі українські здобутки, що є типово монтреальські й їм подібних не знайти в інших осередках українського життя в цій країні.

Один із них — це відома колекція українського малювання п. Є. Довганя. Є це не тільки одна з найбільш систематичних збірок таких мистців як Грищенко, Перфецький, Кричевський, Мороз, Труш, Осінчук й ін., але й найбільша й найцінніша українська колекція в Канаді.

Треба було бути дійсним українським патріотом і любителем рідної культури, щоб роками збирати (а при цьому й: платити!) за кращі твори наших мистців і з пієтизмом їх зберігати. Кілька років тому ця колекція мандрувала по Канаді під патронатом ОУКО й треба думати, що знову знайдеться нагода, показати її не тільки українському громадянству, але й нашим співгромадянам.

Наприкінці згадаємо ще один здобуток монтреальських українців, цим разом економічного порядку. Є це перша в Канаді українська акційна компанія для рудовидобування й перероблювання залізо-титанію "Continental Iron and Titanium Mining Ltd." Ця спілка, заснована два роки тому в Монреалі, виявила надзвичайну життєздатність і під теперішню пору диспонує мільйоновим майном. Ми не будемо далекі від правди, коли скажемо, що це перша така українська спілка у вільному світі так з уваги на свій характер, як і з огляду на виконання деяких специфічних замовлень, як напр. продукція матеріалів для будови охоронних стін для атомових реакторів в Америці. Вона — дуже відрадне явище в нашому економічному рості та одночасно доказ розуміння економічних можливостей та індустрійного динамізму Канади серед нашої спільноти. Думасмо, що недалекий той час, коли наші культурні й наукові установи в Канаді теж відчують існування цієї компанії й матимуть нагоду влічити її в число своїх меценатів, яких тепер іще так мало в нас.

РІКОЮ СВ. ЛАВРЕНТІЯ

Не “бунтівливий стяг”, а хрест значив місце в Затоці св. Лаврентія, де Жак Картьє вперше поставив ногу на канадійському побережжі. З того часу хрест домінує над Монреалом, Квебеком і над цілою французькою Канадою. Стрілисті вежі готицьких церков із хрестами супроводять рікою св. Лаврентія у глиб країни, чи в глиб океану.

Власне пливучи вдолину св. Лаврентієм, вам ніяк не здасться, що це ріка. Це радше пливуче озеро, що міняє свої береги й — залежно від подуву вітру — висоту своїх хвиль. Чи не такий Дніпро, що служив у сиву давнину шляхом “від варягів у греки”?

Св. Лаврентієм пропливали хвилі європейської імміграції від трьох століть. Він служив за перший причал усім, хто був спрагнений нового життя, пригод, конкістадорства. І тому св. Лаврентій був і є тією життєдайною б'ючкою східньої частини північно-американського континенту, а Канади зокрема. Розумів це Картьє, розуміли це його наслідники й послідовники. Розуміють це й теперішні їхні нащадки. Св. Лаврентій стає сьогодні найважливішою комунікаційною проблемою Канади, Америки й інтернаціональним підприємством великого масштабу.

Годі замкнути в цифри й подробиці гігантний морсько-судноплавний шлях, що лучить ріку св. Лаврентія з великими озерами. Цей проєкт — це повторення небагатьох подібних зусиль людського племені, які знає історія. Тільки будова вавилонської вежі, єгипетських

пірамід та інших “чудес світу” може зрівнятися з цим проєктом. В мільйонових інвестиціях зруйновано старі мости, будівлі, оселі, шляхи, а на їх місці повстають модерні споруди, перегатки й нові житла. Перепрямовуються старі русла в нові, змінюється обличчя берегів, поглиблюється дно ріки й перетворюється красвид. Одне слово — модерна технологія поставила до диспозиції всю свою винахідливість, засоби й здобутки, щоб здійснити велетенський плян, якому на ім'я — St. Lawrence Seaway.

Безпосереднім поштовхом до будови цього водного шляху було відкриття залізної руди в Лябрадорі. Дотеперішні запаси цієї руди на середньому Заході, з яких користали сталеварні в Пенсилванії, Огайо, Індіані, Нью Йорку та Онтаріо, вже в найближчому часі можуть бути невистачальні.

Відкриття морського шляху на ріці св. Лаврентія — це нова сторінка не тільки в комунікації цього великого району, але і в його економічному розвитку.

Немає сумніву, що викінчення цього проєкту матиме далекосягале значення для цілої північної Америки. Морські кораблі причалюватимуть до берегів Чикаго, Торонта, Форт Вілліяму й інших “суходільних” портів. Вінніпезцям не треба буде їздити до Монреалу, чи Нью Йорку, щоб відбути трансатлантийську подорож, а багатства західньої Канади плистимуть у широкий світ без потреби перевантажування на великі кораблі на сході. Морський судноплавний шлях св. Лаврентія поставить центральні, досі континентальні стейти й провінції північної Америки перед нові завдання

й перед нові можливості. А нащадки Жака Картьє матимуть право називатися гідними спадкоємцями ідей великого конкістадора, що ставив уперше хрест на берегах великої ріки в невідомій країні...

МІСЦЕ ЗУСТРІЧЕЙ — ТОРОНТО

Первісні індієці - ірокези, що жили над берегами Онтарійського озера, залишили в спадщині теперішньому Торонтові назву — “місце зустрічей”. Можливо, що коли б вони тепер давали назву цьому гарному місту — вона була б “Передмістя Нью Йорку”, вже хоч би з того погляду, що Торонто перше в Канаді діждалося метра — підземної залізниці й у моїх подорожах на схід я завжди почувався в Торонті, як на окраїні “недалекого” Нью Йорку. Що це одна ніч їзди!

Проте перша назва “місце зустрічей” у немалій мірі виправдувалася всякими з'їздами, конгресами, зустрічами, що їх уже за моєї пам'яті організували в Торонті, або в сусідстві міста на Ніягарському півострові.

Пригадую деякі з'їзди, в яких я сам брав участь. І переглядаючи записки, чи вирізки з преси, мені здається, що один із них треба б усе таки поставити на першому місці так щодо важливості питань, як і щодо технічно-організаційної підготовки.

Ласкавий Читач напевно подумає про широко-рекламовану свого часу “Зустріч українських мистців” із 1954 р. Ні, на жаль, я не мав тоді змоги брати участь у цьому з'їзді, вів літній курс в університеті у Вінніпе-

зі. Теж і не про інші загально-відомі з'їзди, чи зустрічі останніх літ думаю. Хоч це може бути дуже особисте й дуже індивідуальне, проте я вважаю, що один із найважливіших, якщо не найважливіший повоснний з'їзд українців у Торонті, був з'їзд українських педагогів Канади й Америки, скликаний у порозумінні з Комітетом Українців Канади торонтонським Об'єднанням Українських Педагогів із кінцем серпня й початком вересня 1956-го року.

Чому власне цей з'їзд такий важливий?

Відповідь ясна й легка для кожного, хто брав участь у ньому, чи взагалі ним цікавився: на цьому з'їзді йшло про майбутнє української спільноти в Канаді, йшло про молодь.

У нас дуже багато деклямується й пишеться про молодь. Немає зборів, публічних імпрез, викладів, чи теж приватних зібрань, на яких не згадувалося б старої істини: яка молодь, таке майбутнє! Але з фахового становища педагога-виховника, людини, що має досвід і щоденний контакт із молоддю, досі рідко підходили до цієї справи. А ще рідше присвячували цій проблемі окремі конференції фахівці. І ось справі виховання й навчання молоді українознавства, рідної мови, власної культури, цій справі був присвячений перший український педагогічний з'їзд у Торонті в 1956 р.

З'їзд, у якому взяли участь видні педагоги Канади й Америки, як напр. д-р Зелений, д-р Луців із Торонта, д-р К. Кисілевський із Ньюарку, д-р Романенчук із Філадельфії та ін., радив три дні над найрізнішими

проблемами й прийшов до цікавих і важливих висновків у цій пекучій справі української молоді в Канаді. М. ін. виголошено та обговорено такі доповіді: “Історія розвитку рідних шкіл у Канаді й їх терепішній стан”; “Уніфікація програм навчання в рідних школах у Канаді”; “Централізація рідних шкіл у Канаді”; “Студії українознавства”; “Вишкіл нових учителів і культурно-освітніх працівників”; “Справа пропаганди рідних шкіл”; “Рідношкільні й молодечі бібліотеки”; “Педагогічний журнал”; “Співпраця дому й молодечих організацій із рідною школою” й ін. Кожну із згаданих проблем опрацьовували фахівці й кожна з доповідей намагалася дати розв'язку даної справи.

На торонтонському з'їзді вперше продискутовано й схвалено концепцію перфектного білінгвізму (доскопалої двомовности) в країнах нового поселення українців.

Взагалі з'їзд підійшов дуже широко до проблем української молоді в діаспорі й це відбилося в його резолюціях. Тому що ці резолюції прогомонили майже виключно серед кол українських педагогів, а не вийшли на загально-канадійську й всеукраїнську сцену, дозволимо собі їх навести в скороченні на цьому місці.

“РЕЗОЛЮЦІЇ У СПРАВАХ ІДЕОЛОГІЧНИХ:

Учасники конференції стверджують, що завдання українських педагогів є зберігати українську дітвору й молодь для української спільноти й виховувати її в національному дусі .

Конференція взиває українських педагогів стояти під час своєї праці на загально - національній площині та виеліміновувати всякі можливі антагонізми на конфесійні та партійні теми.

Конференція взиває загал українських педагогів розвинути якнайбільш енергійну діяльність у напрямку організування й підтримки українських шкіл у Канаді та дбати про якнайкраще ім'я Рідної Школи.

Українські педагоги повинні при кожній нагоді впливати на батьків, щоб вони не легковажили собі рідно-шкільного навчання й виховання, бо відомо, що тільки воно може забезпечити їх дітям оцю найціннішу національну прикмету — “завжди бути свідомим членом української спільноти”, а українській нації живучість, прогрес і славу.

Українські педагоги, що прийняли працю в Рідній Школі, не можуть залишити її із-за зайвих причин. Почесне звання рідно-шкільного педагога вимагає витривання на стійці й виконання своїх обов'язків повністю.

Учасники Конференції висловлюють побажання до управителів Рідних Шкіл та вищих курсів українознавства за всяку ціну піднести рівень навчання мови та літератури.

У СПРАВАХ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ:

Учасники Конференції схвалюють перенести працю Шкільної Комісії при Культурно - Освітній Раді КУК з Вінніпегу до Торонта з уваги на наявність фахових сил на цьому терені.

По-містецькому виконаний напис — “В Рідній Школі — наше майбутнє” повинен видіти не тільки в кожній хаті, але й усіх українських установах, крамницях та на українських імпрезах.

Скарбонки з жертвами на Рідну Школу повинні бути в кожній українській установі.

Учасники Конференції вважають потребу вишколу нових рідно-шкільних учителів і культурно-освітніх працівників нагдою й такою важливою, що нею має зайнятися ціле українське громадянство. Тому учасники Конференції апелюють у першу чергу до серцець батьків та матерів:

Заохочувати своїх дітей до вписів в учительські каледжі і на літні курси, що їх влаштовує держава, щоб цим способом забезпечити наші нидіючі вчительські лави свіжими та молодими силами, на яких може сміло опертися фундамент нашої національної будівлі, що їй на ім'я Рідна Школа.

Зацікавити наші духовні чинники у вишколі молодих монахинь у педагогічних та українознавчих ділянках, щоб потім могли вони вчити у наших школах .

Конференція заохочує молодь до студій українознавства на канадійських університетах, щоб тим способом якнайбільше поповнити оцю глибоку прогалину в кадрах наших середньо-шкільних учителів українознавства.

До dorостаючої нашої молоді Конференція висловлює гарячий зазив — один одного переконувати, що вчительське звання одне з найважливіших, найбільш потрібних і найбільш почесних.

Конференція висловлює побажання до наших меценатів та українських установ фундувати стипендії для тієї молоді, що хоче посвятитися учительському званню.

Конференція взиває всіх педагогів та батьків стати передплатниками журналу “Учительське Слово” і тим способом причинитися до його належної розбудови.

Конференція взиває досвідчених педагогів ділитися своїми думками про навчання й виховання через журнал “Учительське Слово” і стати його постійними дописувачами.

Конференція висловлює побажання до КУК, щоб усі шкільні підручники були затверджені КУК і домагається, щоб ОУП подало школам через пресу до відома спис підручників, якими учитель Рідної Школи має користуватись.

Конференція поручає якнайтіснішу співпрацю Рідних Шкіл з батьками і громадянством у формі батьківських комітетів і комітетів Рідної Школи з церквою та з молодечими організаціями.

Учасники Конференції просять ОУП подбати про створення радіопередач для дітей, про відбування гутірок із батьками на теми виховання, про плянове та постійне поміщування статей на теми навчання та виховання в українській пресі, бо тільки тим способом можна спопуляризувати виховну справу та поставити її на правильний шлях.

Учасники Конференції схвалюють, що власники шкіл обов'язані робити письмові умови з педагогами й обидві сторони мають таку умову підписати. Загальний проект умови виготовляє Об'єднання Українських Педагогів в порозумінні з Шкільною Комісією.

У СПРАВАХ НАУКОВО - МЕТОДИЧНИХ:

Учасники Конференції висловлюють Об'єднанню Українських Педагогів та всім авторам програм “Рідна Школа” своє глибоке признання за їх жертвенну та безкорисну працю при складанні програми.

Конференція вирішує впровадити одні програми навчання та виховання в усіх Рідних Школах в Канаді. В цій цілі доручає Упра-

ві ОУП створити окрему програмову Комісію складену з представника КУК, з Президії ОУП і зо спеціалістів окремих предметів (найрадше тих, що тепер учать у Рідних Школах) і в якнайкоротшому часі перевести потрібні зміни в існуючих програмах "Рідна Школа" виданих ОУП та після затвердження їх Шкільною Комісією КУК обов'язково впровадити у всіх Рідних Школах в Канаді.

Керівництво над працею Комісій і виданням програм передається ОУП.

Учасники Конференції вітають почин ОУП надрукувати методичні реферати, що їх вони заслухали на Конференції, але просять авторів поодиноких праць передтим розробити методику своїх предметів на окремих семінарах детально, подаючи в них і зразки лекцій та тим способом спричинитися до збагачення нашої методичної літератури.

Конференція гаряче заохочує учителів Рідних Шкіл придбати згадані методичні праці для своїх бібліотек і ними під час своєї праці в школі кожночасно користуватись.

Конференція доручає взяти на увагу найновіші здобутки в діялнці методології предметів і на сторінках "Учительського Слова" друкувати відповідні статті, узгляднуючи при цьому українську термінологію.

Для покращання виховного та навчального процесів Конференція заохочує Управи Рідних Шкіл закладати поступнево шкільні бібліотеки для учителів та для дітей, керуючись при цьому вказівками, поданими у рефераті про шкільні бібліотеки.

Педагоги-батьки всіми можливими способами будуть намагати ся відтягнути молодь від небажаної літератури.

Педагоги зроблять в першу чергу батьків відповідальними за контролю над літературою, що її читають їх діти.

ОУП і Батьківські Комітети повинні ввійти в тісний контакт з Управами молодечих організацій, що до них наша молодь належить, або до них тільки гравітує, та з ними узгіднити зміст молодечих бібліотек, якими ці організації завідують.

Батьки й їх діти повинні прямувати до того, щоб у їх хатах були власні бібліотеки цінних книжок із української літератури та мистецтва.

КИРІЯКОВІ ТИПИ

Як придався б тепер, хоч мініатюрний,
хоч міргородський Гоголь!
(Є. М. "Вісник" Нью-Йорк, ч. 7 - 8/1958, стор. 4).

Те, що звичайно називають "західньою Канадою", далеко не одноціле й не "західнє". Власне це дві Канади — одна центральна, степова, друга справжня "західня" над Тихим океаном.

В українському поселенні на американському континенті центральна Канада відіграла окрему роль. Саме тут на розлогих канадійських преріях поселився перший (досі відомий) українець Коцур десь у 70-их роках минулого сторіччя. Сюди почався опісля масовий вплив українського елемента в 90-их роках започаткований В. Єлиняком і І. Пилиповим. Сьогодні поважний відсоток степових провінцій Канади — українці: в Манітобі — понад 12%, в Саскачевані й Алберті — коло 10% всієї людности. Та крім відсотків важливі тут інші фактори, як суцільне поселення, культурно-історичні надбання, зрізничкування релігійно-конфесійного й громадсько-групового життя, економічний ріст, політичні досягнення. І коли — за словами о. В. Кушніра, офіційного представника канадійських українців у КУК і перед широким світом, — Канада це п'ємонт діаспори, то центральна Канада власне завдяки числам, просторові й минулому — п'ємонт української Канади.

Вияви українсько-канадійського життя закріплені в фолкльорі й літературі. І одна й друга вітка духової творчости наших поселенців записана — на жаль! —

тільки в першій стадії, стадії піонерських буднів і злиднів. І А. Новак і О. Івах, і О. Луговий, і найбільший між ними — Ілля Киріяк закріпили в мистецькій формі тільки українсько-канадійське піонерське життя перших початків поселення. Немає в них дальших стадій, головно ж урбаністичної тематики, немає замкнення епох, що вже минули — між світовими війнами (т. зв. друга еміграція, може з винятком Лугового), доби другої світової війни та врешті повосенної еміграції (третьої хвилі поселення). Ці стадії українського життя в Канаді чекають іще свої “великої літератури”, великих полотнищ. І хоч дехто з нас доконче вимагає новітнього Гоголя, чи Котляревського для малювання цих полотнищ, то проте ми вдоволилися б й образами Самчука, Гуменної, чи — коли йде про поезію — Мандрики, Мазепи, тощо.

Помилявся б той, хто твердив би, що Киріякові типи з його “Синів землі” вже перевелися й належать до історії. Ми щасливі, що живемо ще в часі, коли можна особисто бачити й говорити з представниками всіх генерацій первісної прерійної Канади. Правда, “патріярх” української спільноти в Канаді В. Єлиняк відійшов у вічність на своїй фермі недалеко Чіпман, Алберта, три роки тому, а проте живуть іще його сучасники, живуть сучасники синів і дочок Єлиняка, а там третє й четверте покоління...

До Киріякових типів, старих піонерів українського життя в Канаді й сучасників Єлиняка належить один із найстарших сьогодні поселенців — Йосафат Дзьобко. Хто не знає цього старенького лемка-патріота, вірден-

ського піонера на границі Манітоби й Саскачевану? Адже ж він належав до покоління тих візіонерів, що приїхавши на американський континент в 90-их роках минулого сторіччя й попрацювавши в пенсильванських копальнях, знайшли себе: тільки зберігаючи тисячолітні традиції хлібороба можна українському хліборобові зберегти себе в чужому морі. Дзьобко кидає Пенсильванію в 1899 році й переїздить до Канади. Візія здійснюється поволі, з трудами:

“В серпні я лагодився їхати до себе на ферму. За порадою одного фермера з Вірден, я купив у Вінніпезі старий плуг і “демократ”, 16 великих дерев’яних пак з-під фортеп’янів на дошки (по \$1 за паку), дві фіри дощок та брусів, і два воли. Все те я привіз до Вірден у вагоні за \$60. Переночував у свого товариша, а другого дня кількома возами ми перевезли все, що я мав у вагоні на мою ферму — 18 миль від містечка. За один день ми збудували з дощочок з пак, що мали по 6 стіп довжини, невеличку хатину. Я покритв її гонтами, купив кухню і почав господарити. Було мені тоді 22 роки... Мої сусіди, що не мали дощок, то ставили собі хатинки зо скиб порізаних на кусні, бо коло Вірден степ — нема дерева. З такої деревини я “вимурував” стайню для волів. Покритв дошками...”

З цієї первісної хатини на Вуднорті під Вірденом сьогодні не осталося нічого. 80-літній Дзьобко доживає віку в самому Вірдені й втішається добрим здоров’ям і пошаною своїх та чужих. Кількакратний меценат українських видань, опублікував у 1956 р. свої лемківські

пісні п. н. “Чиє то полечко не зоране?”, про які проф. Маннінг недавно писав:

“Дзьобкова збірка, видана в першому томі Бібліотеки Піонера очевидно для більш особистої презентації українського фолкльору в Канаді... Треба Дзьобкові погратулювати за енергію, з якою він збирав свої пісні впродовж багатьох років” (Слов. і Сх. Европ. Журнал, I, 1957, стор. 312-314).

Тепер Дзьобко підготував англійське видання своїх пісень. Воно появилось в 1958 році під наголовком: “My Songs”. Є це заслужений пам'ятник для нього “твердіший від криці”.

В СТОЛИЦІ САСКАЧЕВАНУ

В протилежність до своїх посестер-провінцій Саскачеван має два центри в двох різних місцях: політично-адміністративний у столиці провінції — Реджайні й науково-академічний у Саскатуні. Можливо, що така спеціалізація суспільних і культурних функцій має свої добрі сторони, передусім тому, що політики не пхаються в науку, а науковці не йдуть у політику. Так чи сяк Саскачеван на цьому виграв, бо кожен оглянувши Реджайну, хоче побачити Саскатун, а побачивши Саскатун, хоче побувати в Реджайні... З цих і подібних міркувань нам довелося їхати до Саскатуну через Реджайну, вступаючи “по дорозі” до Мус Джо не тільки для пристойности, але й тієї причини, що це місто свого ча-

су навипередки з Саскатуном добивалося почеси столиці. Історія рішила інакше.

Реджайна завдячує походження своєї назви т. зв. свфемізму. Щоб викинути з ужитку первісну назву “Купа кісток” (Пайл оф Бонс) — безперечно індійського походження — в 1882 році перемінено її на “королівську” назву в честь тодішньої володарки Вікторії. І як столиця, і як місто, Реджайна одна з молодших місцевостей центральної Канади: інкорпорована в 1903 році, стала столицею провінції в 1905. Цьому новому розвитку Реджайна завдячує добре плянування вулиць і площ, урядових будинків та приватних домів. Перед парламентом розтягається штучне озеро Васкана, зв'язане своїм походженням із одноіменним потічком, що його загатили в околиці парламенту й примусили створити озеро-ставок.

Українська Реджайна зрізничкована, як і всі інші міста в Канаді, на “наших” і “не-наших” на тлі конфесійних та групових симпатій і уподобань. А проте символ єдності в цьому мікрокосмосі є місцевий відділ КУК і відповідно до спроможности він виявляє себе в загально-українських справах. Всіх земляків у Реджайні коло 3 тисячі впорівень до цілоти 90 тисяч населення міста.

Приїхавши до столиці Саскачевану, ми оглянули місто, включно з новим музеєм, (у якому, до речі, наш вінніпежець Р. Коваль проєктував і частково виконав мистецькі прикраси), українські церкви й установи й відвідали наших “старих” знайомих — д-ра Кавулю й його родину, панство Воробіїв і ін.

Мені особисто Реджайна дуже близька, ще й тому, що тут проживає колишній друг мого покійного Батька з часів першої світової війни, п. Ол. Топольницький, відомий кооператор і економіст. Між іншими подробицями п. Топольницький розказав мені один епізод із часів, коли повставала українська держава й вони з Батьком переходили з італійського фронту на рідні землі “будувати Україну”.

Було це в 1918 році на італійському фронті, десь у червні. “З цілого полку п’ятнадцятого й п’ятдесят п’ятого скорострільів творилася сотня, звана Люфтфлюг-Абверкомпані, і я був приділений від своєї сотні до цієї сотні скорострільців, якою командировав поручник Антін Рудницький. З цією сотнею я відбув — розказує п. Топольницький — всю свою військову кар’єру при австрійській армії”...

“Таких якихось випадків ми не мали, одне що ми час-до-часу старалися скорострілами обороняти якісь магазини, чи якісь частини на фронті, коли робили налети італійські аеропляни...”

Коли Австрія розліталася, українське вояцтво верталось на батьківщину обороняти її перед чужими. Одначе трапилося раз, що розбили магазин із спіртом. “Хлопці дозволили собі — розказує п. Топольницький. — Пригадую, як тоді наш командир, відтягнувши нас від фронту, завів усіх за одну цегольню і сказав: “Хлопці, якщо ви так будете далі робити, то ви всі тут вигинете ні за цапову душу. Я з такими людьми дальше не можу йти — на цілу сотню тільки один тверезий чоло-

вік! Тому прошу вас, коли хочете, щоб я довів вас до рідного краю, старайтеся поводитися як люди, не напивайтеся!.. Хлопці послухали доброї ради командира й так ми з поручником Рудницьким приїхали до Відня, а звідтам почерез Чехію до Галичини”.

П. Топольницький знає добре не тільки історію своєї сотні, але й життя в Реджайні, куди приїхав у 1929 році й проживає безпереривно. Наше знайомство датується ще з 1949 р., коли то я вперше відвідав це місто.

**

Коли погребатися в історії й архівах, то виходить, що Реджайна була колись навіть певного роду українським видавничим центром. Мало з нас знає, що власне в цьому місті друкувалися урядові документи й по-українському. Отак офіційний “Говернмент принтер” видавав один по одному в своїй друкарні в 1915 р. і провінційний “Шкільний акт”, і “Акт щодо шкільних підмог”, і “Шкільний акт щодо отаксовання” й деякі інші акти. Між ними були й друки, що відносилися до, так би мовити, більш “життєвих” чи життєрадісних справ: “Закон про лікери з 1915 р.”, “Лікер стори” й т. п. З цієї реджайнської україніки можна дещо й процитувати. От напр. про “скількість лікеру”, яку могла консумувати “не більше як означена скількість одній особі денно”, закон з 1915 р. установляв:

- “4 гальони пива, або який інший солодкий лікер;
- 2 гальони вина;
- 1 гальон горівки, або другого роду спіритусу”.

Часи змінилися, народ пошляхетнішав і тепер ніхто “гальонами” не п’є й не купує. Загально прийнята міра не тільки в Реджайні, але й у цілій Канаді, це “батлина”, себто пляшка...

Після добрих часів урядової двомовности залишився тільки гарний спогад у Реджайні. Сьогодні нікому вже не треба перекладати, бо всі розуміють по-англійськи й більшість наших земляків говорить цією мовою...

ТРИЧІ МУС ДЖО, САСК.

У Мус Джо коло Реджайни я був перший раз 1949 року. В засніжену неділю 17-го березня я промовляв тоді на Шевченківському святі до мус-джівських українців. З того часу залишився в моєму записнику такий фрагмент про це місто: “Гостинні люди; зацікавлення громадським життям велике, цікаві спогади про минуле самого міста й околиці. Треба буде колись приїхати на довше, як на один вечір”.

І ось “на довше” я вибрався був сюди вдруге в травні 1953 р. з лентовим записним апаратом, щоб позбирати рештки фолкльору з уст старих поселенців. Найбільш матеріялу зібрав я тоді від п. Васлей, що з пам’яті знає історію українського життя в цьому місті. А від дочки її маю такий запис про початки самої оселі:

“Перші піонери мали такий “ред-ривер-карт” і їм сі зломало колесо тай не могли дальше їхати. Тоді дістали щоку від муса тай віз злагодили, тай дали назву місту”.

Багато матеріялу зібрав я теж від мус-джівських громадських діячів п. Ст. Наливайка, п. Нічка й інших. З особливою злопам'яттю народ згадує відому економічну депресію 29-30-их років:

“Прийжджаю я до Мус Джа, де мене прикимає мій друг, товариш по зброї, і дає мені працю в ресторані. Там я працював дві неділі і дістав лайдоф . . . (по-українськи: звільнення). Тоді я йду шукати праці, а поза містом, на парку, а там ті всі гоби (як то кажуть, по-нашому: жebraцтво), кождому на підозві написано: “Вісім долярів, інакше не буди мене. Мені дивно стало, що це має ознагати. А тут прийжджають фармарі, будять одного і другого гобів. Ані оден не хоже підниматисі — каже: “Платиш вісім долярів, то піду працювати тобі на фарму. Фармарі побазили, що то не жарти і полишили тих босяків . . . А тоді приходить депресія осенню 29-го року . . . То босяцтво встає, вже нема 8 долярів на підозвах! . . . Ідемо від моря до моря, ніхто нас не перенимає, ніхто нас не стапує, ніхто нас не стримує. Іздимо, але все таки при помоги нашого гобермана, тоді був Мекензі Кінг, було нам усім життя. Гоберман дав нам усім роботу і з голоду ані одна людина в Канаді не померла”. (записано від І. Рошка, 1953 р.).

Пригадаємо, що в той сам час Сталінів “гобернеман” в Україні виголодив мільйони людей штучним голодом...

* * *

Має Мус Джо і свою “Каса Лому”: це високий млин “Робін Гуд”, що наче замок панує над містом. Із цим замком зв'язані невеселі спогади серед наших піонерів:

“В 1914 році... в Алберті роботи не було вже... то нас зогирох шукали за роботом. Ми заблудили, то три дні нігде кавалка хліба не могли дістати... Ані фармар не мав хліба, ані купити не було де. Ми звідтам пішки йшли аж до Свіфт Куррент... заплатили трена і приїхали до Муздзе... Тодги млин сі загинав там великий класти в Муздзю. То тисезима людей сиділо по прерах. Там зекали, нім єдного головіка заб'є. А як заб'є єдного головіка, то тогди возьме якогонебудь, що витримати не міг. Усі так сі спішили, баци кригилти, так як на худобу. Тай головік з баров, з цементом, зо всім паде на долину, то від бари сі дещо лишає на рши-тованню, а там нога, а там рука, а тогди прийме дру-гого головіка. Тай другий забиваєсі. Я тогди подивісі, же недобре і приїхав до Реджайної і пішов на фарми. А я зо страху, тай взев тай втік на фарми (29. V. 1953, Реджайна, М. Пиварчук).

Втретє довелось мені бути в Мус Джо в неділю 8-го червня 1958 р. Довго наперед ми домовились із Ст. Наливайком про виставу української книжки (1907 — 1957) у Народному Домі й про доповідь. Приїхавши ввечері до міста, відпочивши й перекусивши в гостинно-му домі панства Гошовських у 9-ій годині почали ми запляновану імпрезу. Не вважаючи на спеку того дня й неділю, в УНДомі зібралось досить поважне число людей, з цікавістю оглядали виставу, дехто замовив на-віть видання УВАН. Остаточо аранжери перевели тра-диційну “збірку” (цим разом на УВАН), яка дала 36.50 долярів. Подякувавши за “хліб-сіль” і за гостинність, ми виїхали в дальшу дорогу.

МІЖ ЗНАЙОМИМИ В САСКАТУНІ

Дорога з Мус Джо до Саскатуну прекрасна — ніяких “детур” - об’їздів, ніяких несподіванок. Виїхавши з Мус Джо вранці, ми на полудне приїхали до Саскатуну. З різних готелів вибрали “Кінг Джорджа” з уваги на його центральне положення. Після обіду почали контактуватися зо знайомими. Виявилось, що одні по-виїздили з міста (вакації), другі почали малювати мешкання, інші в шпиталі, а ще інші в праці. У висліді ми поїхали в університет, єдину установу, що її в той час можна було відвідати.

Саскачеванський університет дуже змінився: нові імпазантні будівлі, розбудова департаментів і факультетів, велика нова бібліотека — все це свідчить про його ріст і блискучу майбутність.

Професора Сімпсона ми застали в його кімнаті в головному університетському будинку. Попереджений про наш приїзд листовно, він ждав нас в умовленій годині й ми мали змогу провести з ним приємних кількадесять хвилин. Сеньйор професорського колективу живо цікавиться справами славістики й українознавства не тільки в своєму, але й в усіх канадійських університетах. Цього року здоров’я не дозволяє йому їхати на з’їзди славістів і істориків до Едмонтону, але чергового року він сподівається брати участь у них, тим більше, що вони відбуватимуться в Саскатуні. Він дуже вдоволений, що славістичний департамент Саскачеванського університету збільшився новою силою, проф. Буйняком, що на літніх курсах ц. р. викладають проф. Юзик

із Вінніпегу й д-р Старчук із Едмонтону, що росте число дослідників — молодих канадійців-славістів. Узагалі постать проф. Сімпсона наповняє нас оптимізмом і час проведений у його товаристві минає як одна хвилина. Не можна при цьому не згадати тонкого естетичного смаку Професора: його кімната повна скульптур і малюнків пані Сімпсон і робить враження не тільки вченого кабінету, але й малого сальону з мистецькими експонатами. Він охоче відповідає на запити моєї Дружини, дає пояснення і про скульптуру “Мир”, і про “Диктатора”, “Сестри”, “Берлінського прошака” й інші. Все це цікаве, нове й . . . мало сподіване, бо ж небагато з нас знає, що пані Сімпсон майстер долота й пензля. Умовившись на ще одне побачення ввечері, ми попрощалися з Професором у дружній атмосфері.

Дальші наші кроки вели до бібліотеки, що робить надзвичайне враження на кожного не тільки своїм будинком і положенням, але теж і внутрішнім улаштуванням, книгосховищами, виставовими спорудами, семінарійними залами й робітнями, викладовим театром, читальнями, відпочинковими залами, і взагалі всім, що каже її ставити на одне з перших місць серед подібних установ Канади. Наш добрий знайомий д-р Д. Сокульський, що працює вже від років у цій бібліотеці й тепер є керівником її серійного й періодичного відділу, обпроводжував нас по ній і давав пояснення.

— А як з українкою у Вас, Колего?

— Якихсь спеціальних рідкісних книг у нас немає, але маємо все, що можна дістати. В загальному характеристика нашої української збірки, подана в огля-

ді УВАН “Українські бібліотеки в Канаді” — вірна. Маємо в пляні, зокрема завдяки заходам професорів Сімпсона й Андрусишина, розбудувати належно український відділ бібліотеки. — Стільки д-р Сокульський.

Як відомо, українознавство в Саскачеванському університеті започаткував із кінцем 2-ої світової війни окремими курсами української мови проф. Т. К. Павличенко. Як кредитований предмет воно ввійшло в університетський курикулум за проф. К. Андрусишина при великій підмозі проф. Сімпсона. Сьогодні Саскачеванський університет — єдиний у центральній і західній Канаді признає українську мову нарівні з російською, німецькою, французькою як т. зв. обов'язковий чужо-

мовний предмет. І має, ясна річ, розмірно велике число студентів українознавства.

Проф. Павличенка ми відвідали в університетському (до речі: “ультрамодерному”) шпиталі. Він тепер на лікарському обсліді. Бадьорий і, як завжди, оптимістичний він працює над переспівом “Слова о полку Ігореві” на світові мови. Ми застали його при праці, при перегляді деяких сторінок.

Недуга й “шпиталізація” д-ра Павличенка спричинила деякі труднощі в наших дальших плянах: УВАН у Вінніпегу признала дві почесні грамоти для нього й проф. Сімпсона й сьогодні ввечері ми маємо їх доручити в приявності представників КУК і складових організацій у місцевій “Просвіті”. Проф. Сімпсон обіцяв прийти на цю церемонію, якже бути з д-ром Павличенком? І ось він сам розв’язує це питання:

— Хай д-р Сокульський прийме в моєму імені грамоту й подякує від мене УВАН за відзначення!

“Вел” — це не погана ідея! — приймемо пропозицію д-ра Павличенка й прощасмося, бажаючи йому здоров’я й успіхів у праці над “Словом”. І не думалося нам тоді, що це востаннє ми стискаємо його руку...

* * *

Вечірня імпреза — вручення почесних дипломів відбулася згідно з пляном. Проф. Сімпсон щиро радів, що українська громадськість його не забуває, дякував за відзначення в своєму й Павличенковому імені й висловив декілька цікавих помічень про важливість праці УВАН. Предсідник зборів п. Ю. Стечишин, голова місцевого КУК, склав привітання від громадянства Саскатуну й решта вечора пройшла на моїй доповіді

п. н. “До культурно-наукових здобутків і завдань українців Канади”. Доповідь була ілюстрована деякими новішими виданнями УВАН і... ніхто на ній не заснув. Після неї приявні ставили запити й оглядали зорганізовану на швидку руку виставу видань УВАН. Дехто набув одне чи друге видання, а д-р Сокульський давав пояснення про книжки. Решта вечора пройшла в товаристві панства Ю. та С. Стечишиних, відомих саскатунських громадських діячів. Вони розказали нам про саскатунські будні й нашу канадійську дійсність. Пізно ввечері ми вернулися “додому”.

Дві українські установи культурного характеру ми з цікавістю оглянули в Саскатуні: величавий “Інститут ім. Митроп. Шептицького” коло університету, познайомившись з його промотором о. Криворучком, та “Інститут ім. Митроп. Могили”, по якого музею, бібліотеці, залах опроваджували нас о. Ректор і добродійка Сенишини. Ми вповні погодилися з думкою господарів, що прекрасні й унікальні подюкуди колекції інституту потребують нового кращого приміщення, фондів і ще раз фондів.

— Як би так менше “політики”, а більше культури в нашому громадському житті! — вирвалася комусь із уст думка й закінчила візиту, а з цим і наше перебування в симпатичному містечку над рікою Саскачеваном.

* * *

Бібліографічний постскріпtum: В бібліотеці Інституту ім. Митроп. Шептицького зберігається “Галицько-руська Бібліографія” Левицького за рр. 1801 — 1860, а в “Інституті ім. Митроп. Могили” “Очерк” Петрова. І одне і друге видання. здається, унікальні в Канаді.

УКРАЇНСЬКИЙ МУЗЕЙ І БІБЛІОТЕКА В МОНДЕРІ, АЛБЕРТА

Почерез Норт Батлефорд, Вермільйон, Лойдмінстер і Вегревіл ми приїхали пізно пополудні 10. VI. 1958 до Мондери — осідку оо. Василян і відомого Музею ЧСВВ. Цей Музей має марку добре зорганізованої колекції української старовини й подекуди унікальних архівних документів. Для нього відведено окремих будинок (давнішу друкарню) між церквою й парком “Україна” напроти Василянського монастиря. Насправді це перший наш “музей для музею” — себто окремо приміщений і вивінуваний збір пам’ятників української культури, а не дочіпка до якоїсь іншої будови, чи приміщення “кутом” у будинку призначеному для інших цілей (як це звичайно водиться в нашій дійсності).

Важко сказати, що найцінніше в цій пребагатій на різні спеціалізовані колекції святині культури. Мою Дружину найбільш цікавили автентичні українські ікони, схронологізовані на 14-15 століття, а далі малюнки (портрети) Ю. Буцманюка й інших мистців.

Для мене, звичайно, найцікавіші були старі рукописні книги з 15-го й дальших століть, третє видання “Кобзаря” Т. Шевченка з 1860 р., оригінальний примірник “Русалки Дністрової” М. Шашкевича з 1837 р., Боплянів “Опис України” з 1660 р., мапа України з того ж часу та ін.

Як відомо, найстарший писаний пам’ятник із України в Канаді зберігається в Манітобському університеті:

є це “Городиський Пом’яник” із Волині з 1484 р. В мондерському музеї є теж деякі рукописи з 15 сторіччя, напр. Євангеліє чи Тріодь Цвітная з кінця цього сторіччя. Різниця в тому, що ці книги не мають дат і можна їх віднести теж до початку 16-го сторіччя. “Городиський Пом’яник”, що має виразно зазначений рік 1484, — це найстарший датований український рукопис у Канаді.

Зате дуже цікава й розмірно багата колекція стародруків у Мондері. Найдавніший тут т. зв. Граціянівський кодекс (Codex Gratiani) з 1472 р., перша ілюстрована латинська Біблія з 1520 р., перша французька Біблія з 1558 р., англійські Біблії з 1558, 1575 і 1597 рр.; врешті перша друкowana українська т. зв. Острозька Біблія з 1580 р.*). Є тут ще інші цікаві стародруки, м. ін. відома Кроніка Ziemie Ruskiey Олександра Гванінуса, якої назвознавчий матеріал опрацював о. Орест Купранець ЧСВВ в 1954 р. й видала УВАН у серії “Назвознавство” ч. 8 п. н. “Топономастика Гванінуса з 1611 р.”. До речі, о. Купранець побіч о. Жана найбільш причинилися до заіснування, організації й вивінування музею й бібліотеки в Мондері.

На окрему увагу заслуговує архів музею з рукописними документами й фотографіями й листами, що відносяться до історії української католицької Церкви

---

*) Наскільки нам відомо, на американському континенті крім цього примірника зберігається один у Вінніпегу в збірці Митрополита Іларіона (Огієнка), другий у Конгресовій Бібліотеці в Вашингтоні.

й української історії, визвольних змагань, історії українського поселення в Канаді, тощо.

Інші відділи Музею зберігають вияви української народної культури, ношу, писанки, кераміку, різьбу, килими, вишивки. У відділі поштових марок маємо українські марки 1917-1920 рр., паперові гроші, дзвінку монету й ін.

Коли йде про українську пресу, то Мондер, чи не найбагатше джерело українсько-канадійської періодики. Нам дуже потрібно опрацювати каталог та видати опис бібліотеки оо. Василіян у Мондері. Власне брак каталога дасться дуже дошкульно відчуту в науково-дослідчій праці й у практичнім користуванні бібліотекою.

І ще один недолік варто підкреслити в зв'язку з мондерськими збірками: вони рішуче задалеко від наукових центрів — Вінніпеґу, Торонта, Оттави чи хоч би Саскатуну й Едмонтону. Канадійські простори ніяк не дозволяють на часте відвідування цього осередку й його вартість зросла б значно, коли б він знаходився в Едмонтоні, Вінніпезі, Торонті, чи деінде. Більше науковців могли б користуватися цими матеріалами й вони краще відповідали б завданням музею як науково-дослідчого осередку.

Ці завваги ніяк не применшують об'єктивної вартости самої колекції, але мають на меті вказати на можливості піднести її вживальність серед науковців і вдоступнити її широким колам відвідувачів, які можливі тільки в більших скупченнях людности.

“ЕЛК АЙЛЕНД ПАРК” І ЙОГО “УКРАЇНСЬКА ХАТА”

В 1951 році українці в Канаді святкували (здогадний) ювілей прибуття перших поселенців до цієї країни й із цієї нагоди відбувалися заходом КУК різні святкування по цілій Канаді. Крім вмурування ювілейних таблиць на офіційних будинках у Монтреалі, Торонті й Вінніпезі та концертів і інших імпрез відбуто в тому році один із найбільш маркантних актів: збудовано й відкрито під патронатом домініяльного уряду Канади в Оттаві “Українську хату” в Елк Айленд Парку під Едмонтоном.

Хто перший раз приїздить до цього парку, той не легко може знайти її. До всіх написів, куди їхати напр. до танцювальної залі, пікнікових площ, мешкальних кабін і т. п., повинен бути доданий іще один напис: як дістатися до “Української хати”. Ми питалися тричі й щойно ввічливий “кінний поліцист” (в авті!) скерував нас, куди треба.

Сама хата положена в незвичайно гарній частині парку, серед дерев на горбочку; перед нею простора галява, на якій звичайно відбуваються зібрання й пікніки українських піонерів з близьких і дальших околиць. Хата біла, під стріхою, відділена від площі білим плотом, перед ворітьми велика таблиця, а на ній напис:

“This replica of pioneer homes used by Ukrainian people who in 1891 settled in and near the area known then as Victoria Constituency has been erected to help preserve the culture and crafts of these early settlers”.

В побудуванні цієї хати брало участь багато людей, однак два прізвиська повинні бути згадані тут окремо: д-р Арчер і п. Зварич. Власне від цього останнього ми одержали таку історію заходів у справі побудови цієї хати й їх здійснення:

“Промотором цієї ідеї був покійний д-р Арчер, який 40 літ був улюбленим лікарем в українській колонії і був дуже щирим українофілом.

На схилі свого життя він піддав гадку урядові в Оттаві, щоб для вславлення майже порожнього Парку побудувати в нім бодай у мініятурі Hudson Bay Fort, Музей індіанських виробів і Українську Хату, що мала б вигляд таких хат, що їх українці будували в початках свого поселення в Алберті.

Цю ідею д-р Арчер передав до зреалізованню послови Іванові Дікурові, що в минулих 8 роках репрезентував вєгревільський округ, і він мав чимало труду й пертракцій з відповідними урядовими чинниками, які цей проєкт включили до бюджету на суму \$25,000. По цім слідувала процедура архітектів, суперінтендентів парків, контракторів, комітетів, ухвал і безконечних плянів та компромісів, що забрало 2 роки часу. Перший плян архітектів вимагав, щоб ця будівля була вічна огнетривала, з цементу, зо сталевною основою й мала коштувати в двоє стільки, як ухвалено. Тоді змінено його на структуру дерев'яного будинку, збудованого з телефонічних стовпів з солом'яним дахом. Але й цього пляну не виконано. В парку знайдено чимало сухих, а то й сирих, осик на стіни й крокви й найнято шведів до

“Українська хата” в Елк Айленд Парку

будови, бо наші майстри не мали відваги братися до цієї роботи зо страху, що не догодять урядові.

Будівельний Комітет складали українці: Ів. Дікур, П. Зварич, В. Підручний, Ф. Магера, д-р Стрільчук і В. Стеблик та 4 англійці.

П. Зварича від Комітету назначено інспектором; та він не мав урядового авторитету до цього діла, а навіть дорадче слово його ігнорували архітекти і контрактори.

Пізно восени закінчено будову й вимащено глиною, а зверху дано дротяну сітку й цементову виправу. А що того року була велика посуха, то годі було знайти в північній Алберті жита чи пшениці на покрівлю даху. Тому мусіли шукати за осокою по мочарах в різних сторонах заки назвозили (по 100 дол. за тону) досить на

покриття даху, що з пошивальниками коштував близько 2,000 дол., а що наші піонери з жінками виконували колись без жадного кошту.

Наступного 1951 року відсвятковано ювілейний рік української іміграції по цілій Канаді і в липні цього року прем'єр Сен Лоран публічно відкрив цю музейну історичну Українську Хату в честь українців поселенців і пок. д-р Арчера їх приятеля. Торжество було незвичайне. Около 30,000 людей зібралося в парку, на авта забракло місця, глота була непроходима, кавалькада авт тяглася милями і сунулася слимаковим ходом, аж нараз зливний дощ розігнав натовп на всі сторони і заледве 1/10 вистояли перемочені до кінця цілої церемонії.

Хату Українських Піонерів окружено білими штахетами, упорядковано зеленою муравою, внутрі удекоровано й умебльовано звичайною дерев'яною обстановою, зложено деякі надбаня з життя перших поселенців (щось у роді архіву). Цю хату відвідують рік річно туристи і подивляють її вигляд і обстанову.

Але бажалося б, щоб її ще ліпше вивінувано до тої міри якби нинішні українські канадійці хотіли і повинні нею більше заінтересуватися і додати їй більше престижу". (П. Зварич, Вегревіл, 10. VI. 1958).

* * *

Щоб хоч трохи причинитися до "більшого престижу" цієї хати, ми залишили в ній перших 8 книжок із українознавства на започаткування "хатньої бібліотеки". Бо ж як світ світом в українських хатах крім мисок, образів і всякого іншого вивінування був Шевченків "Кобзар" побіч св. Письма й подекуди прекрасні бібліотеки.

ЕДМОНТОН ПІД ЗНАКОМ ЮВІЛЕЇВ

З котрого боку не в'їжджати в Едмонтон, усюди він засвідчує ріст і багатство провінції, що впливає з земного газу й оливи. Велетенські модерно влаштовані рафінерії, промислові центральні, торговельні установи, урядові будови — усе це прямо ошоломлює й каже дивитися на столицю Алберти як на місто, що в своєму розвитку має виразний скок, а саме рр. 1945—1955, у яких воно зазнало незвичайного добробуту. Поседнання “старого” і “нового” в цьому місті не надто гармонійне. Вистачить порівняти СНР-ську станцію з міським ратушем, чи ще краще — первісний “Макдоналд” із його новою прибудовою.

В культурному аспекті Едмонтон осідок одного з найбільш динамічних університетів Канади, Албертійського університету, місто величавої “ювілейної” (1905—1955) аудиторії, публічних бібліотек, мистецької галерії й ін. На окрему увагу заслуговують модерні церкви й церковці, в тому й традиційні українські обох віровизнань. Так своєю зовнішністю, як і внутрішніми надбаннями (музей, бібліотека) відрізняється єпископська палата Преосв. Кир Ніла — унікальний зразок будівництва, оснований на європейських стилях 19-го століття. До наймодерніших українських будов треба зарахувати без сумніву “Інститут св. Івана”, що його наріжний камінь урочисто посвятив дня 8-го червня Митрополит Іларіон (д-р Огієнко). Власне так склалося, що червень 1958 р. в Едмонтоні можна було назвати ювілейним. В днях 21—22-го червня українці греко-

католицького віровизнання святкували 10-річчя створення Єпархії і на цей празник приїхав Преосв. Кир Максим (д-р Германюк), щоб разом із албертійськими вірянами відзначити цей ювілей.

Коли ми перебували в Едмонтоні, (11—17. VI), то ювілейне посвячення “Інституту св. Івана” вже відбулося, а ювілей едмонтонської єпархії щойно підготовлявся, так що ані в одній, ані в другій імпрезі ми не мали змоги взяти участь. То й ціль нашої поїздки була інша: наукові з’їзди канадійських мовознавців і славістів в Албертійському університеті. На обох з’їздах, що їх душею був місцевий славіст д-р О. Старчук, ми стрінулися з П. Зваричем, і він подав нам такі дані про сам інститут та про посвячення його в неділю 8-го червня:

“В 1917 р. у Вегревіл відкрили бурсу ім. Т. Шевченка, а в Едмонтоні бурсу А. Коцка. По 2 роках вегревільську бурсу зліквідовано, бо її студентів шкільна рада не хотіла безплатно прийняти до міських шкіл. То ж її закрили, а інвентар передано до бурси А. Коцка в Едмонтоні і так доконано злуки обох бурс під назвою “Інститут ім. М. Грушевського”. Бурса А. Коцка існувала у вирентованім готелі Каледонія, а Інститут М. Гр. відкрили в новокупленім будинку Бюлеа Мішен. У 1920 р., післявоєнні тяжкі часи далися відчувати в існуванні цього інституту і його питомців. (пересічно 60 студентів). Велика віддаль інституту від університету відстрашувала студентів мешкати в нім і нарешті Дирекція рішила продати цю реальність, а купити близько Університету Robertson College, хоч він міг примістити заледви 30 студентів. Та була надія й намір його розбудувати.

Кінцеве вирішення наступило кілька літ тому й тоді переназвано його на "Інститут св. Івана". Передано його під нагляд У. Г. П. Ц. і її ієрархії.

Будову нового Інституту св. Івана почато й частково віддано до ужитку в червні 1950 року. Буде приміщення на близько 100 студентів. Будинок має багато кімнат, заль і каплицю.

Дня 8 червня відбулося торжественне посвячення угольного каменя при участі Митрополита, 6 священників, мейора Гавриляка й коло 700 учасників з Едмонтону й околиці. На обіді з програмою було около 400 осіб. Зібрано готівкою поверх 4000 дол. Скінчений і умебльований Інститут буде виносити коло 250 тисяч дол., з чого половину вже вплачено готівкою".

За час нашого короткого перебування в Едмонтоні ми все таки мали змогу взяти участь у двох ювілеях: у святкуванні 70-річчя заслуженого науковця ректора гр.-кат. духовних семінарій у Львові, Гіршбергу й Кулемборгу, о. Мітрата д-ра В. Лаби, тепер Голови едмонтонського НТШ, та в золотому ювілеї (1908—1958) праці над українсько - канадійським фолкльором В. Плав'юка, відомого збирача "приповідок" між українським населенням у Канаді (I том "Приповідок" вийшов у Едмонтоні в 1946 р.). Доцінюючи працю обох ювілярів, УВАН у Канаді відзначила їх почесними грамотами, які передано було їм в окремих церемоніях: о. д-рові Лабі в часі величавого бенкету в його честь в неділю 15. VI в готелі "Корона", п. Плав'юкові в часі зібрання місцевого Комітету Українців Канади в УНДомі в п'ятницю 13. VI. 1958.

ТІ, ЩО ЗБАГАЧУЮТЬ КУЛЬТУРУ

Крім обох ювілянтів у Едмонтоні проживають на-ковці — д-р Б. Боцюрків, професор політичних наук і д-р Орест Старчук, професор слов'янських мов і організатор славістики в Албертійському університеті, невтомний працівник і промотор толеранції й джентелменства в академічному житті. Тут почав свою ректорську діяльність в "Інституті св. Івана" відомий музиколог, член УВАН, д-р П. Маценко з Вінніпегу; сюди доїздять із Форт Саскачевану молоді українські науковці — інженери Мацьків, Кунда, Масляник. Тут проживають поети Скорупський і Мазепа, мистці Буцманюк, Кейван, пані О. Монастирська (при цьому — як виявилось — знаменита господиня!), а з молодших здібна учениця Оріся Жмуркевич і інші. Тут "media in Barbaria" знайшов собі пристановище відомий "arbiter elegantiarum" у справах культури й прихильник інспіративних вартостей у житті — д-р І. Ярема. Всі вони двигать рідну (й нерідну) культуру й стоять у авангарді праці. Їм ніяк не поступаються в дії піонери духового життя в цьому осередку — пп. Чумер, Томашевський, Лазарович, пані Янда та відомий у цілій Канаді промотор української книжки — п. Фербей. А там робітники пера й редактори — о. д-р Качор і о. д-р Сопуляк, ред. Теличко, ред. Хом'як, пані Павликовська, д-р Жмуркевичева й ін. На окрему згадку заслуговує праця п. Лучковича (сина), що пильно слідкує за українським літературним рухом на еміграції й виконав одне з важливих завдань української культури в Ка-

наді — переклав “Синів землі” І. Киріяка на англійську мову. Книжка готує до друку й що скоріш появиться на полицях книгарень, то краще для нас і для читацької громади в Канаді взагалі.

Не бувши зорганізованою в якийсь мистецько-літературний чи науково-інтелектуальний клуб, українська духовна еліта Едмонтону живе більш індивідуальним, як суспільно - громадським організованим життям.

Правда, це не впливає на послаблення творчої дії, а проте відчувається потреба якогось осередку для всіх працівників пера, пензля, долота. Перебуваючи свого часу в Едмонтоні, Докія Гуменна захоплена описала едмонтонське життя й нам не залишається нічого кращого, як відіслати цікавого читача до її книжки, що незабаром появиться з друку. На цьому місці хочемо тільки згадати, що Едмонтон і Алберта, як може ніодна інша провінція Канади, діждалася свого барда-співця, який дуже тонко збагнув і реалістично змалював деякі сторінки життя цієї країни. Маємо на думці збірку віршів Б. Мазепи, що вийшли друком у 1956 р. п. н. “Зоряна даль”. Збірка зустрілася з теплим прийняттям у колах читачів, а проф. Кіркконнел у минулорічному огляді української літератури в Канаді присвятив збірці Мазепи окреме місце й переклав один із його віршів про Алберту на англійську мову. Для ілюстрації цієї албертійської поезії зачитуємо й ми один із віршів:

*Ясніють, мов сталь, над Албертою зорі,
П'янкий аромат розіллявся з ланів.
Загинули комбайни у жовтому морі,
В задумі над озером ліс занімів.*

*Дивлюсь у простори — на поле безмежне.
І думкою лину у давні гаси:
Ввижаються пуці і дикі племена,
Колись піонер корзував тут ліси.*

*Ось рівне шосе. Залізниця дорога,
З Атлантику в Тихий біжить океан.
Зі змагом людини іде перемога,
І праці всетворгій співає песан!*

Свого часу я рецензував збірку Мазепи на сторінках “Нового Шляху”. Згідно з нашими традиціями автори звичайно дивляться вовком на рецензентів. Цим разом було йнакше: молодий симпатичний автор албертійських станц не тільки що не виявив ворожої настанови до мене, але навпаки, дуже мило привітався і взагалі приязно віднісся до мене, як до свого критика. Це ще більш підсилило мої симпатії до нього як до автора й людини.

УКРАЇНЬКА БІБЛІОТЕКА ІМ. Р. ГОНСЕТА

До окремих атракцій Едмонтону в культурно-науковому аспекті належить українська збірка книжок і періодики в університетській, т. зв. Рутерфортській бібліотеці — “Колекція ім. Романа Гонсета”. Найбільш компетентний у цій справі проф. О. Старчук дав нам такі пояснення про генезу, історію й теперішній стан цієї збірки: В Албертійському університеті введено українську мову на вечірніх курсах 1951 р. Першу допомогу

новоствореній українській книгозбірні цього університету дали українська гуртівня “Да Індепендент Гоулсейл, Лтд.”, жіноча організація при українській Греко-Прав. Церкві св. Івана, Інститут св. Івана та коло десяти передових громадян, що належно оцінили потребу такої книгозбірні.

Одначе, поширення українських курсів у наступнім акад. році, як і введення вищих кредитованих курсів слов'янських студій вимагали більшої та добірнішої бібліотеки. Тоді прийшла цінна допомога від Ірини Гонсет та її сина Фавста Гонсета з Норт Галівуду, Каліфорнія. Вони прислали свою першу жертву в сумі \$1000.00 у березні 1952 р. на створення української бібліотеки в Албертійськiм університеті. Університетський провід належно оцінив цю важливу грошову допомогу й вирішив назвати український відділ в університетській бібліотеці “Українська Бібліотека ім. Романа Гонсета”, на славу пам'ять українського Едісона, що так широко відзначився в галузі дослідів і винаходів та прославив добре ім'я українського вченого на цьому континенті.

Скорий ріст цієї бібліотеки за останні роки завдячуємо в першу чергу Гонсетам, що надзвичайно пильно цікавляться її розбудовою й жертвують університетові значну суму грошей на книжки до бібліотеки. Пані Гонсет прислала також більші дарунки книжками від панства Вороб'євих, сл. п. д-ра Г. Скегара, пані Теклі Денис, пані Тетяни Орлик та інших добродіїв із США. В Алберті перші дари книжками внесли пані П. Саламандик, П. Пауш і наш заслужений піонер — Петро

Зварич із Вегревіл. За посередництвом сл. п. Г. Скегара пані Гонсет купила дуже цінні українські перводруки від однієї шанхайської бібліотеки.

Українська Бібліотека ім. Романа Гонсета поділена на такі відділи: 1) довідковий; 2) мовознавчий і літературний; 3) історичний; 4) археологічний; 5) музичний, і 6) періодики і преси.

1) Довідковий відділ міститься в прегарній кімнаті-читальні на 300 сидячих місць, де студентам стоять до розпорядимости різні довідкові (референс) матеріали. Відділ Української Бібліотеки ім. Р. Гонсета складається там із наступних головніших видань: етимологічні й правописні словники: українсько-англійські й англо-українські словники В. Лева й Івана Вербяного, М. Л. Подвезька; українсько-англ. словник К. Андрушишина; українсько-нім. словник Кузелі й Я. Рудницького; німецько-український словник Наконечної; українсько-нім. та нім.-український військові й літунські словники І. Ільницького-Занковича; українсько-італійський словник Є. Онацького; українсько-російські словники Б. Грінченка і В. Дубровського; російсько-український словник Уманця і Спілки; великий шоститомовий словник Лінде; словник іншомовних слів Льюхіна і Петрова; словник місцевих слів та український стилістичний словник І. Огієнка; Українська Загальна Енциклопедія в трьох томах за редакцією Івана Раковського; Енциклопедія Українознавства Наукового Товариства ім. Шевченка; великий "Енциклопедический словарь" за редакцією І. Е. Андрієвського, видання Брокгауза і Єфрона, Петербург 1890 - 1907, 82 томи і

чотири додаткові томи. Ця остання велика енциклопедія належить до дуже рідкісних і цінних видань. У ній ми маємо майже всю україніку до ХХ ст., як також знамениту статтю Івана Франка про українську літературу. Також у цьому відділі знаходяться географічні, етнографічні та історично-політичні карти України та поодиноких земель, включно з атласами.

2) Мовознавчий і літературний відділ міститься всередині бібліотеки на другім поверсі. З історії слов'янських мов та слов. філології ми знаходимо тут, між іншими, праці наступних науковців: Потебні, Шахматова, Соболевського, Мікросіча, Ягіча, Мікколи, Лескіна, Ділса, К. Маєра, І. Огієнка, Селіщева, Травтмана, Маргулієса, Якубінського, Обнорського, Бравна, Якобсона, Романа Смаль-Стоцького, віденського семінара слов'янської філології, Академії Наук СРСР, а з українського мовознавства: М. Максимовича (Москва 1863), І. Огоновського, М. Левицького, В. Сімовича, І. Огієнка, Степана і Романа Смаль-Стоцького, О. Синявського, Грунського, Ковальова, І. Зілінського, І. Панькевича, З. Кузелі, Д. Чижевського, Ю. Шереха, Я. Рудницького, О. Панейка, А. О. Загородського, Булаховського, видання УВАН і НТШ.

Тут стоять побіч праць з української діалектології українські етнографічні збірники. Між останніми відзначаються збірки М. Драгоманова (Женева, 1879), "Пісні і думи" М. Старицького — (Київ, 1881), "Малоросійській сборник повістей, сцен, рассказов і водевілей" — (Москва, 1899), В. Гнатюка, "Гуцульщина" Волод. Шухевича — 1902, збірники народніх пісень і

дум — видання львівської “Просвіти” — 1908, українські думи в французькій мові з поясненнями М. Шеррера, тощо. Підручники з історії української літератури: І. Франка, Єфремова, Б. Лепкого, В. Сімовича, три томові праця М. Возняка, Д. Дорошенка, О. Барвінського, Ол. Дорошкевича, В. Радзикевича, Л. Білецького і Яра Славутича, як також низка критичних оглядів поодиноких письменників та поетів.

Давня доба української літератури представлена тут багатьма виданнями “Слова про Ігорів похід” з XII ст., найстарше з них видане в Москві 1866 р., а далі Літописом Нестора і “Поученням В. Мономаха дітям” (Москва, 1874) та кількома збірниками українського фолкльору.

Почавши від нової доби, ми маємо в цьому відділі Української Бібліотеки ім. Романа Гонсета кілька видань творів І. Котляревського, між ними повне київське видання з 1888 р., твори письменників харківського гуртка, українських романтиків та галицьких письменників цієї доби. Далі ми знаходимо тут твори М. Костомарова, “Псалми” М. Максимовича (Москва, 1859), всі твори П. Куліша, між ними “Хмельниччину” видану коштом Ф. Чорненка (Петербург, 1861), повне видання творів М. Вовчка в шести томах (Саратов, 1896-99), писання Т. Зіньківського (Львів, 1896), твори Наумовича, “Афоризми” Івана А. Федоровича (Коломия, 1882) та інші першодруки, як також багато публіцистичного матеріалу. Велику бібліографічну рідкість мають твори Григорія і Степана Карпенка, видані в Петербурзі 1860 р. Ці два останні автори майже цілком невідомі

в українській літературі, хоч вони заслуговують на огляд своїх творів у підручниках української літератури, зокрема Степан Карпенко, що виступив із гарними ліричними віршами й поемами ще до Шевченка (1834 р.) і написав кілька добрих філологічних праць в обороні самостійности української мови.

Твори Шевченка добре заступлені в цьому відділі: перевиданий “Чигиринський Кобзар” з 1844 р., обтяте російською цензурою повне видання “Кобзаря” — (Петербург, 1883 р.), повне видання творів Т. Шевченка за редакцією Павла Зайцева (Варшава, 1934 - 36), низка звичайних і ювілейних видань повних і поодиноких творів Шевченка, перекладів на інші мови, повне кольорове видання малюнків художника, критичні огляди творчости, включно з останнім виданням чотиритомового “Кобзаря” Л. Білецького.

Творчість Івана Франка й Лесі Українки гідно заступлена тут повними й поодинокими виданнями, як також існуючими перекладами на англійську мову. В цьому відділі знаходяться видатніші твори української літератури від Шевченкової доби аж до найновішого часу між ними серії творів українських письменників видання львівської “Рускої письменности”, деякі видання НТШ, Української Накладні Київ - Ляйпціг та цілої низки видавництв всієї території України й західної Європи. Добре заступлені в цьому відділі видання “Книгоспілки”, “Плуга”, “Гарту”, кооп. в-ва “Рух”, Державного Видавництва України, ДВОУ та інших пізніших видавництв на Сході. Заслуговують на увагу й літературні збірники й антології української поезії,

як напр.: “Акорди” І. Франка, “Струни” Б. Лепкого, “Розвага” М. Лебединського, антологія української лірики 1840 - 1940 в німецькій мові, “Обірвані струни” Б. Кравцева та інші. В цьому відділі містяться також українські переклади західньо-європейської літератури.

3) Не менше цінний і історичний відділ цієї бібліотеки. Тут маємо такі видатніші видання: Літопис України XVII віку Самійла Величка — бувшого канцеляриста Війська Запорізького 1720 р. (Київ, 1864), етнографічний збірник М. Маркевича (Київ, 1860), політичні пісні українського народу XVIII - XIX ст. з примітками М. Драгоманова, Женева, 1883), історичні монографії і розсліди М. Костомарова (Петербург, 1872 р.), інші наукові праці М. Костомарова, “Ісследование о Козачестве по актам с 1500 по 1648 год” В. Антоновича (Київ, 1863), історичні причинки, розвідки, замітки і матеріали до історії України - Руси Б. Барвінського (Жовква, 1908 р.), “Буковинська Русь” Степана Смальстоцького (Чернівці, 1897 р.), інші історичні видання про поодинокі українські землі, спомини українських військовиків, біографії історичних осіб, документи з життя української еміграції, видання про різні періоди активної боротьби українського народу за незалежність і соборність українських земель, історичні збірники, історичні пляни Києва П. Курінного й Ол. Повстенка — видання УВАН, цілий ряд історій України в українській мові, переклади історій Грушевського й Дорошенка в англійській мові та ціла низка інших видань про Україну в англійській мові. Тут знаходяться також цікаві “Споминки” Агапія Гончаренка, першого укра-

інця в Америці, що їх видав М. Павлик у Коломиї 1894 р.

4) В археологічному відділі зберігаються наукові праці з цієї ділянки про Україну, як напр. серія видань “Культурніє сокровища Росії” 1912 - 1914 р., в яких поміщені “Дворци і церкви юга Росії”, себто України. В них є багато добрих фотографій історичних будинків гетьманської доби, як також зовнішній і внутрішній вигляд старинних церков Києва; “Катедра св. Софії у Києві” Олекси Повстенка та інші.

5) Музичний відділ міститься у великій музичній кімнаті загальної бібліотеки. Український відділ складається тут із композицій передових українських композиторів, як також грамофонних плит народніх пісень і коляд у виконанні Української Капелі Бандуристів ім. Т. Шевченка під керівництвом Гр. Китастого й Вол. Божика, плит визначних солістів, опер “Наталка Полтавка” і “Запорожець за Дунаєм”. Українські мелодії часто входять у програму концертів для студентів, що відбуваються щовечора в музичній кімнаті.

6) Періодика і преса. В архіві цього відділу зберігаються дуже цінні два річники петербургської “Основи” (1861 - 62 рр.), комплект видань “Рідної мови” проф. І. Огієнка, комплект видань “Нашої культури” проф. І. Огієнка (1935 - 37 рр.), поодинокі річники й числа кийвської “Української хати”, “Літературно-Наукового Вісника” та ціла низка періодичних видань із українських земель і еміграції, альманахи, календарі, тощо.

Всі ці відділи творять одну цілість — Українську Бібліотеку ім. Романа Гонсета. Розподіл на відділи має тільки адміністративне значення, що зосереджується тільки на ліпшу послугу зацікавленим. На кожній книжці цієї бібліотеки знаходиться наліпка, що стверджує приналежність до Української Бібліотеки ім. Р. Гонсета, а на книжках, що ввійшли в склад бібліотеки від інших осіб, ми зазначуємо ім'я, прізвище й адресу жертводавця.

Від 1951 р. помагають українській бібліотеці при Албертійському університеті місцева українська гуртівня "Да Індепендент Голсейл, Лтд.", як також Жіноча Організація при Українській Православній Церкві св. Івана.

До Української Бібліотеки ім. Р. Гонсета постійно напливають нові видання україніки від усіх українських і чужинецьких видавництв і вона начисляє сьогодні коло 3,500 вибраних видань, що ними користуються студенти, професори та інші зацікавлені особи.

Департамент популярних викладів (Extension) Албертійського університету має свою пересувну бібліотеку (травелінг лайбрері), що обслуговує різні місцевості Алберти. До цієї мандрівної бібліотеки майже завжди включають деяку кількість популярних книжок Української Бібліотеки ім. Р. Гонсета й таким чином ця остання виконує й цю важливу функцію. Видатні науковці, політичні діячі й державні мужі різних держав часто відвідують Албертійський університет і при тому університетську бібліотеку, де вони бачать гарну збірку україніки — матеріяльний доказ україн-

ської духової культури. Не минають цієї бібліотеки й видатні українці, що гостять в Едмонтоні.

Сподіваємося, що Українській Бібліотеці ім. Романа Гонсета в Албертійському університеті призначений безперечний ріст у майбутньому. Панству Гонсетам із Норт Галівуду, Каліфорнія, як також усім тим, що помагають цій бібліотеці, належиться подяка й признання.

В КАНАДІЙСЬКИХ АЛЬПАХ

У вівторок 26. VI. 1958 ми виїхали з Едмонтону на захід у напрямі Джасперського парку — широко відомого в Канаді гірського заповідника. Переїхавши кільканадцять (нецікавих) місцевостей, між ними Едсон, над вечір ми опинилися перед воротами з написом "Jasper Park". Маючи квиток на всі національні парки Канади, ми без задержки вїхали в сам парк. Зразу ж таки змінився краєвид: високі голі шпилі гір, заліснені узбіччя, долини потоків збігають до основної долини ріки Атабаски, здовж якої битий шлях — єдиний продовжник і спадкоємець первісної індіанської стежки.

Перша наша зупинка була в Міст — маленькій місцевості 11 миль від битого шляху, що втішається славою лікувальних сірчаних купелів. Ще в Едмонтоні п. Фербей запевняв нас, що тут зустрінемося з земляками, бо Міст це місце, куди приїзять наші лікувальники з цілої Алберти. І справді, таки зараз по приїзді ми почули в одній із кабін українську мову. Зацікавле-

ні цим, ми ввійшли до кімнати. Виявилось, що це наші старші піонери приїхали сюди позбуватися своїх недуг — артритизму, ревматизму й інших -измів. Пішли розмови, хто, куди, звідкіля й пощо. Найприсмніше мені було почути зразки чистого гадаївського говору (десь із-під Калмар). У висліді збагатилася моя збірка записів українсько - канадійського діалекту й переконання, що навіть у Скелястих горах Канади лунає рідне слово.

Другий день пройшов на досить виснажливій, але прецікавій подорожі по горах. Держачися в основі головного шляху Джаспер - Банф, ми в багатьох місцях переривали їзду для оглядин цікавіших красвидів, водопадів, провалів, тощо. Найзамітнішими виявилися: водопад Атабаски, Сунвапта - просмик, Бов - пас і Колумбійський льодовик. Увесь час насувалися порівняння з Альпами — все ж канадійські гори більш первісні, більш недоступні й більш заповнені диким звір'ям. В цьому останньому випадку славні канадійські ведмеді не раз нас вітали, чи байдуже проходили попри авто.

Після цілоденної їзди, ввечері, ми приїхали над Люїзине озеро: прекрасне устаткування СПР-ського готелю, природня панорама гір, льодовика й озера — все це каже ставити цю місцевину на одне з перших відпочинкових місць не тільки в Канаді, але на цілому континенті.

Ніч захопила нас у Банфі. Тут ми переночували й наступного дня в четвер поїхали оглядати відому на всю Канаду Мистецьку Школу. Приміщена високо над самим містечком, вона вже своїм положенням викликає

естетичні переживання. Вся в зелені, між горами, побудована в модерному стилі, вона справді цінний і унікальний науковий заклад у Канаді. Ми оглядали її в товаристві секретарки на передодні літніх курсів, що мали починатися за три дні. Школа вміло сполучує мистецьку теорію в ділянці малярства, скульптури, графіки, балету, музики, драми з практичним навчанням і вивченням цих предметів. Всюди помітний розмах, розбудова й плянування на широку скалю. Основана 25 літ тому як частина навчальної системи Албертійського університету, ця школа завдячує свій ріст і добру славу сен. Камеронові, що вклав у неї багато ініціативи й праці. Кожного року приблизно 600 студентів відвідує літні курси в Банфі. Крім цього весь рік тут відбуваються з'їзди, всякі конвенції, наради, зустрічі.

Нам вдалося засягнути цікаву інформацію в зв'язку з дальшим поширюванням програми навчання. На другий рік плянують увести на спробу курси однієї з слов'янських мов (російської) у літньому сезоні. Курси французької мови вповні виправдалися, довели до створення окремого центру "Maison Francaise", де говорять виключно по-французьки. Тепер має прийти черга на славістику. Побачимо, що з цього вийде. Покищо можемо сміло твердити, що банфська Мистецька Школа один із найцікавіших експериментів цього роду на американському континенті. Шкода тільки, що за 25 років існування її тільки 4 (за нашим відомом) українки навчались у ній, останньо п. Люба Жук із Монтреалу.

КАЛГАРСЬКІ ДИНОЗАВРИ

Калгари — місто з окремим стилем життя. Правда, український стиль у ньому незмінний: той сам поділ на “наших” і “не-наших”, що в інших містах. Але загально-калгарський спосіб життя все таки відмінний від Едмонтону, чи інших міст Канади. Калгари — місто з, так би мовити, ковбойським стилем, ширококрисими капелюхами, пісеньками, родеом, стампідною й іншими атрибутами т. зв. “дикого Заходу”. Спільний знаменник “вестерн” відбивається не тільки в зовнішньому вигляді “калгарської людини”, але й у її способі думання й духовому наставленні. З усіх канадійських міст Калгари найбільш американське, бо власне “вестерн” стиль — це в основі витвір американського Заходу. Навіть вивіски “no shooting allowed” свідчать про певні залишки традицій Заходу...

Не будучи поклонниками “shooting”-у, ані стампідни, ми обмежили нашу візиту в цьому місті до кількох годин, оглядаючи його вулиці, парки, будинки, споруди для стампідни, при тому й наші церкви й установи. Найоригінальніше в Калгарах, на нашу думку, зоо, а в ньому реконструкції передпотопових звірят: динозаврів, птеродонтів і інших доісторичних гадів, що їх повідгребували з пісків албертійського підгір’я. Правда, кращі оригінали — зразки пішли до Національного Музею в Оттаві, чи до Королівського в Торонті, чи навіть до Природничого Музею в Нью Йорку. В Калгарах залишилися рештки, одначе в більшості т. зв. репліки природної величини й кольорів. Ходите по парку й перено-

ситися думкою тисячі й мільйони літ назад: динозаври скачуть по широкій долині теперішньої ріки Бов, гріються проти сонця, одні їдять листя пальмовидних рослин, інші полюють на меншу звірину, одне слово: динозаврський рай у Калгарах... "your friendly city".

Коли ми при передпотопових динозаврах, то не від речі буде згадати про деякі передпотопові погляди, що ними свого часу вславилися Калгари в українсько-канадійських справах. Перед у цьому вів "Калгари Гералд", що в одній із статей у 1950 р. п. н. "Вони канадійці тепер, не українці" закинув українцям брак канадійського патріотизму й виступив проти Комітету Українців Канади та ідеологічних напрямних його праці. Стаття викликала була живу реакцію українських національних часописів у Канаді, а теж і більш толерантних представників канадійського громадянства. Найбільш переконливу репліку редакторам "Калгари Гералд" дав був тоді д-р В. Кірконнелл у листі до них із 13. 3. 1950. Пояснивши спочатку характер і завдання КУК він м. ін. писав таке:

"Об'єднання всіх не-комуністичних груп у КУК в 1940 р. було великим здобутком, бо групи, в той час об'єднані, мали довгий рекорд незгоди. Розуміння вашого другого уступу, що закликає їх об'єднатися з українськими комуністами, є те саме, що домагатися, щоб Сен Лоран, Дру і Колдвел об'єдналися з Тимом Баком, Семом Карром і Фредом Ровзом.

КУК відтоді мав уже три крайові конгреси. Перший із них, відбутий в 1943 році, був присвячений змобілізуванню українсько-канадійської opinii ще дальше в користь воєнного зусилля. Другий у 1946 р. займався

реабілітацією 50 тисяч українських канадійців, що служили в збройних силах. Третій, відбугий у 1950 році, радив над сумерком людської свободи в східній Європі. Ви без сумніву одобрюєте цілі перших двох конгресів. Третій є тяжкий для розуміння старому канадійцеві. Уявім собі, що нацистська армія завоювала Шотляндію, вимордувала сотні тисяч шотляндців обох полів і всякого віку та поставила ляльковий уряд піддержаний нацистськими багнетами й гестапом. Далі уявімо собі, що мала шотляндська визвольна армія провадила повстанчу боротьбу проти нацистів у Гайлендс кілька років. Чи ви винували б Товариство св. Андрея в Канаді за його зацікавлення в боротьбі за шотляндську незалежність і за відчуття ворожості супроти одвертої нацистської групи в Канаді? Справа з українцями це точне порівняння з шотляндцями”...

Стільки д-р Кірконнелл, один із передових канадійців, що думають по-сучасному й по-сучасному сприймають канадійську дійсність. Як добре, що він не живе в Калґарах і не зазнає впливів передпотопової ментальности, якої інспіративні джерела лежать безперечно в динозаврському парку цього міста.

“КОРОТШОЮ ДОРОГОЮ” НА ЗАХІД

Чи Ви, шановний Читачу, були коли в Тонаскеті?

Напевно, ні! Ви могли бути в Києві й у Львові, ви могли бачити Париж і Лондон, ви могли навіть жити в Нью Йорку, чи Вінніпегу, але в Тонаскеті ви не були!

Та й я ніколи передтим не був у Тонаскеті й ніколи не мріяв про те, щоб там бути. Признаюся (як хочете: з великим соромом!), що я навіть не знав, що така місцевина існує на Божому світі. А тим часом, послухавши ради земляків із Реджайни їхати “коротшою дорогою” до Ванкуверу, я не тільки познайомився з Тонаскетом особисто, але він до деякої міри став вирішальною чи як хочете — зворотною (!) точкою в моїй подорожі. Але не випереджуймо фактів.

Із Калгар через Меклавд ми переїхали 18-го червня до Бритійської Колумбії й заночували в Кранбруку. Другого дня змінили напрям і поїхали через американську територію через Айдаго й Вашингтон в напрямку на Пентіктон, Б. К. Була гарна погода й було чим любитися: маленькі місцевини, що ми їх минали по дорозі, всі завітчані, тонули в зелені, а дороги між ними не дороги, а справжні алеї. Перїхавши одну з дуже “західніх” осель — Республіку у Вашингтоні, ми над вечір добилися до Тонаскету, містечка 16 миль від канадійської границі.

— Хіба заночуємо тут, уже вечоріє — сказав я дружині.

— А може краще під границею, або й на канадійським боці — була відповідь.

— Хай і так, але я вже втомлений, сідай Ти за керму.

Ми помінялися місцями й авто рушило далі на північ. Не вїхавши й двох миль, нагло ми почули неприємний скрегіт у задніх колесах, авто поволі само задержалося на дорозі. Не було ради! Дефект у передачі

чи в наслідок спеки, чи через цілоденну їзду, чи ще чомусь, вирішив нашу дальшу подорож. Треба було хутчіш з'їхати з дороги, щоб не наразитися на якусь катастрофу. Але як? Тільки пустити мотор у рух і натиснути педал, вже авто гарчить, скрегоче й ні кроку вперед. Ми пробували пхати, трохи з'їхали на бічне уздоріжжя, та все таки замало. Залишати його в такому положенні на ніч було небезпечно.

Я розглянувся навколо й завважив недалеко хату якогось американця. Він сам безжурно читав газету на лежку й жував обов'язкову гуму. Я підійшов до нього, вибачився, що турбую й запитав, чи не був би він ласкавий допомогти нам у нещасті. Поволі, повагом він пішов зо мною на дорогу. Оглянув усе точно, попробував пустити мотор у рух, все те, що ми вже робили, переконавшись в безцільності наших спроб. Остаточно він признав нам, що небезпечно залишати машину при дорозі, бо в ночі може хтось в'їхати в неї й ми почали в трійку спихати її на його поле. Та це не було легке. Остаточно він сам зацікавився справою так, немов би він був у нашому положенні. Пішов по своє авто, виїхав ним на дорогу, попхав наше й остаточно ми з'їхали з дороги в траву. Перша, найважливіша в той момент справа, була полагоджена. Тепер треба було лагодити інші. Було ясно, що ми не зможемо цього вечора їхати дальше, що треба було нам заночувати в Тонаскеті. Порадившись з нашим припадковим господарем і добродієм, ми вибрали найпотрібніші речі й всіли в його авто. Він привіз нас назад до Тонаскету, де ми примістилися в готелі на нічліг.

Та спати ми не могли. Чи це була тонаскетська жара (коло 90 ступнів), чи гамір на вулиці, чи наш випадок “на гладкій дорозі” — сон не клеївся. Різні чорні думки насувалися: А що, коли не зможуть тут у цій “соломці” поправити авто? Як нам їхати дальше? Що зробити з авто, адже ж ми в Америці, продавати за безцін, будши тільки 16 миль від Канади? Десь над ранком благодійний сон разом із холодним леготом із гір впав на наші повіки. Але не на довго. Якраз “на зорях” якийсь п’янюга вертався додому й несвоїм голосом завивав п’яцьку пісеньку про ковбоя, що продав коня, а жінки не міг...

Промучивши ніч, вранці ми вже були на ногах. В поблизькому гаражі домовилися про направу авта. Десь коло 8-ої години привезли його до містечка. Цілий ранок пройшов на розмонтованні задньої осі. Остаточо устійнено, що повиламлювалися гвинти в основній оборотовій гайці. Треба купити нову частину. Сьогодні субота — цього зробити не можна. Щойно в понеділок можна буде телефонувати до Спокену, а коли б там не було, то до Сіатлу, чи навіть Портленду. Скільки це коштуватиме, теж невідомо. Взагалі нічого в Тонаскеті невідомо, бо... субота, гаряче, а завтра неділя. Людська думка й рука почне “працювати” в Тонаскеті щойно в понеділок у 9-ій годині вранці... А нам треба вже в неділю бути у Ванкувері. Що ж робити?

Як у всіх прикрих ситуаціях, так і в цій “якось воно мусіло бути” й це “якось” ми вирішили влаштувати так, що залишаємо нашого “бюїка” разом з деякими речами в Тонаскеті в гаражі, а самі їдемо авто-

бусом до Пентіктону й Ванкуверу. Власник гаражу має нам потелеграфувати на адресу п. Богдана, коли авто буде готове й скільки коштуватиме направа.

В опівденну спеку 19-го червня ми прощалися з Тонаскетом.

Гоголівський образ із “Мертвих душ” повторився тепер в дещо зміненому виді:

Два старезні дідугани-ковбої в широких заялозенних капелюхах сиділи перед місцевим “салуном”-готелем у Тонаскеті, пикали люльки й коли вже автобус був готовий до від’їзду один із них відізався:

— Хороші колеса, майже новий “Гуд-їр” обвід у них!

— Такими колесами доїдеш навіть до Канади!

— Так, до Канади доїдеш, але дальше ні! —

Здається, що ті самі ковбої вчора оглядали наші колеса й вирішили, що ми не доїдемо навіть до Канади. Инакше, ми б не мусіли проводити ніч у славному Тонаскеті в штаті Вашингтона.

НАД ТИХИМ ОКЕАНОМ

Почерез Пентіктон і оканаганську долину, що робить враження одного великого овочевого саду, перерваного тільки тут і там заливами озер, ми приїхали в спекотливу неділю 22. VI. 1958 до Ванкуверу. Описувати наше перебування на берегах Тихого океану не доводиться, тому що нас випередив у цьому п. Ф. Богдан, помістивши в українській пресі в Канаді такий допис:

“В днях 22 - 26-го зервня ц. р. українська колонія у Ванкувері гостила проф. Яр. Рудницького з Вінніпегу . . .

Заходом місцевого відділу КУК, відбулася зустріж представників українського зорганізованого громадянства з шановним гостем і його дружиною ввезері 23-го ц. м. в приміщенні УНО. В засі зустріжі проф. Рудницький виголосив доповідь під наголовком “До наших культурно-наукових завдань у Канаді”. Прелегент ствсрдив, що культурний рівень українців у Канаді йде в парі з їхнім економізним і громадсько-політизним розвитком, торкнувся зокрема розвитку студій українознавства в канадійських університетах і наукових установах. Опісля він подав ближжі дані про працю УВАН у Канаді й намітив дальші напрямні культурно-наукового життя українців у Канаді. Після доповіді відбулася дискусія. П. С. Солтис, секретар місцевого відділу КУК склав професерові подяку. В засі свого перебування у Ванкувері, панство Рудницькі в товаристві Ф. Богдана відвідали місцеві українські громадські установи, університет Б. К., міську бібліотеку, тощо, а в товаристві п-ва Ільницьких відвідали Вікторію, Б. К. 25-го зервня, 1958 р....

На спомин перебування у Ванкувері вружено панству Рудницьким книжку “Бритійська Колюмбія і українці”, що їй саме видав відділ Взаїмної Помози, з присвяженням українським піонерам, з нагоди сторіжжя Бритійської Колюмбії і тридцятьліття існування 20-го відділу Взаїмної Помози в Ванкувері, Б. К.”

Стільки п. Богдан. Ми вдячні йому не тільки за підсумування наших відвідин у Ванкувері й Вікторії,

але й за цінний подарунок — книжку про українське життя й україніку у Ванкувері й Бритійській Колюмбії взагалі. Завдяки цьому й цій книжці нам не доводиться багато писати про українське життя над Пацифіком: ювілейне видання Взаїмної Помочі далеко краще й повніше малює образ початків і розвитку нашого церковного, громадського й культурного життя на цьому “далекому Заході”.

Книжка “Бритійська Колюмбія й українці” це мала українська енциклопедія про цю провінцію. Насамперед іде історія української колонії в цій провінції пера о. С. П. Симчича й нашого заслуженого піонера Т. Томашевського. П. Мельничук подає цікаві спогади про свій приїзд до Канади в 1903 р. Н. Москалик і Ф. Богдан інформують про “Взаїмну Поміч”; цей останній дає вичерпний огляд україніки у Ванкувері п. н. “Українські відділи по бібліотеках і бібліотека 20-го відділу Взаїмної Помочі”. Крім інших цікавих матеріалів на окрему увагу заслуговує список професіоналістів і підприємців у Ванкувері, Вікторії, Верноні й інших місцях, де живуть наші поселенці. До тексту книжки додано багато цікавих ілюстрацій: деякі з них, що торкаються українського життя, опубліковано вперше й вони мають велику вартість для історика. В цілому на 200 сторінках поміщено цікавий і багатющий матеріал про західне побережжя Канади й треба бути вдячним видавцям за їхню ініціативу й переведення плянів у життя.

Для кожного, хто цікавиться українікою найцінніша стаття Ф. Богдана про українську книжку у Ванку-

вері. УВАН у Вінніпегу перевидала її окремим другим накладом у серії "Літопис УВАН" ч. 17, Вінніпег 1959.

Для нас стаття п. Богдана була свого роду провідником по ванкуверських бібліотеках, головним чином університетській, міській публічній та українських: Взаємної Помочі й Народного Дому. В протилежність до всіх інших міську публічну бібліотеку я оглядав аж тричі. Вона притягає не тільки ультрамодерною будовою й вивінуванням, але й багатими збірками літератури, в тому й українських книжок. Тут знову велика заслуга "Бібліотечного підкомітету КУК", а головним чином п. Богдана, що подбав про збільшення українки в цій бібліотеці й постійно клопочеться українською колекцією.

З уваги на недалекий Шевченковий ювілей у 1961 році я винотував шевченкіяну в цій бібліотеці. Ось такі видання Шевченка знаходяться в її українському відділі:

"Гайдамаки" видання Української Накладні Київ-Ляйпціг; "Кобзар" у російському перекладі А. Дейча, М. Рильського п. Г. Ушакова, Москва 1954 (заведений під русікою); "Повісті" Київ 1956 (під русікою); дві англійські публікації; "Kobzar of the Ukraine" в перекладі А. Дж. Гунтера, Вінніпег - Тюлон 1922 й праця Л. Мишуги п. н. "Shevchenko and women" Джерсі Сіті 1940. Як поінформував нас п. Ф. Богдан, місцевий "Бібліотечний підкомітет КУК" пожертвував цій бібліотеці чотири томник "Кобзаря" за редакцією проф. Л. Білецького (УВАН - Тризуб 1952 - 1954), але його покищо не виставлено на полицях бібліотеки, ані не введено в каталоги.

Ще менша впорівень до шевченкіяни ванкуверська франкіяна, не говорячи про інші -яни. А проте відведення окремого місця для україніки, дбайлива оправа й каталогування книжок, піклування КУК і управи бібліотеки, все це ворожить гарну майбутність українському відділові в цій бібліотеці.

* * *

26. VI. 1958 ми виїхали з Ванкуверу, попрощавшись з нашими господарями й подякувавши їм за милу гостину й піклування.

В Тонаскеті ждало нас поправлене авто й ми прискореним порядком почали свій “анабазис”. Щоб не вертатися тією самою дорогою, ми поїхали до Спокену, там переночували 27 - 28. VI. і, оглянувши місто (м. ін. цікавий університет Гонзаги), подалися на північний схід через Айдаго, Монтану до Канади. Останнє найбільше зусилля — одноденна їзда з Летбрідж до Вінніпегу, в цілому понад 800 миль. Пізно після півночі 30-го червня ми приїхали додому.

Подорож по Канаді 1958 року була закінчена. Крім багатьох інших досвідів вона залишила одне основне переконання: коли переїхати від моря до моря цю країну, то це не значить пізнати й збагнути її, а значить тільки почати розсмаковувати її необмежені мандрівницькі можливості, її природну красу, багатство її краєвидів і різnorodність людського життя.

Канада, а зокрема українська Канада на фармах, по містечках і містах — невичерпне джерело тем, спостережень і переживань для мандрівника, мистця, поета й ученого.

СЛОВО НА ЗАКІНЧЕННЯ

або: за підсумки, синтезу й візію!

А скільки мрій було зеленою песною,
Як пінилися вони, мов золоті потоки!

М. Рильський

Не вважаючи на розмірно давнє поселення українців у Канаді (пор. стор. 73 і д.), досі немає синтетичної всебічної студії про нашу етнічну групу в цій країні, хоч тут і там пророблено вже деякі монографічні спеціальні питання, як напр. про українське поселення в Манітобі, про вклад українських політичних репрезентантів у працю доміняльного й провінційних парламентах у Канаді, про назви українського походження в цій країні, про бібліотеки, українсько - канадійський фолкльор, франкіяну в Канаді, тощо. За сурогат українсько - канадійської синтези й підсумків української праці мусять (покищо) правити статті про українську етнічну групу в цій країні, вміщені в різних довідкових книгах про Канаду, а зокрема в новій енциклопедії — *Encyclopedia Canadiana*, що вийшла в 1958 р. в 10 томах.

Не виринули вони (ці статті) нагло й несподівано, як Венера з морської піни, а мають за собою довшу передісторію.

— Як відомо, в 1936-ому році вийшла перша канадійська енциклопедія — *Encyclopedia of Canada*, в якій невірно, образливо, тенденційно й — подекуди — гумористично представлено “галіціянську” (*Galician*) групу в Канаді. Вистачить згадати такі квітки, як твер-

дження про сексуальну розгнузданість українців у Канаді, про брак куртуазії супроти жінок і взагалі всі інші “less attractive characteristics of the Slav race” (т. 3, стор. 3).

Мені завжди соромом палало лице, коли я заглядав до цієї енциклопедії, чи думав про неї, бачучи її на полицях бібліотек, університетів, наукових закладів у Канаді, Америці, Європі. Й нічого дивного, що в часі моєї першої подорожі до Торонта в 1950 р. я відвідав редактора цієї енциклопедії й мав з ним довшу розмову, вияснюючи кривду, яку в моральному аспекті заподіяно українській групі в Канаді. Д-р Воллес виявився вирозумілою людиною, прикро йому було за те, що сталося, але — заявив — тепер уже запізно щонебудь робити: енциклопедія розкуплена, видавець помер, нового накладу не передбачається. Єдина надія — казав — підждати до нової енциклопедії, про яку починають говорити й яка напевно прийде на чергу дня в недалекому майбутньому.

І справді це недалеке майбутнє прийшло в 1953 р., коли несподівано я дістав листа з Оттави з запрошенням написати статтю про українців у Канаді. Я довідався, що про українські церкви в Канаді пише проф. Юзик, про росіян-духоборів проф. Сімпсон, про поляків проф. Кисілевський, тощо. Маючи якнайкращі інтенції, я взявся до праці, простудіював доступні джерела, зредагував рукопис і передав його до перегляду й критики деяким компетентним науковцям. Коли мені повернено текст з поправками й заввагами, я його йще

раз докладно простудіював і, зредагувавши остаточно рукопис, відіслав до Оттави.

Стаття про українців у Канаді мала появитися аж у 10-ому (останньому) томі. На друк його треба було довгенько ждати. А в міжчасі заходили зміни в українському житті (створення українсько - католицької митрополії, йменування міністрів, сенаторів, тощо). В коректі з 1957 р. добавлено дещо, а ще більше в 1958 р., коли Президія Комітету Українців Канади забажала й собі переглянути наші з Юзиком статті. У висліді корект, а зокрема останніх з 1958 р., тут і там трапилися друкарські помилки, хоч в основному статті видержані в об'єктивному тоні й дуже відрізняються від статей у першій енциклопедії.

Як повідомив мене редактор нової енциклопедії, підготовляється новий її наклад і всі помилки будуть у ньому справлені.

* * *

Дня 2-го січня 1959 р., в часі моєї поїздки на схід, я відвідав знову д-ра Воллеса в Торонті. За обідом у Йорк-клубі розмова зійшла на енциклопедію.

— Думаю, що Ви тепер уже вдоволені новою енциклопедією — сказав він мені.

— Немає сумніву, що вона краща, як попередня, але й тут хотілося б ідеального стану — відповів я й навіязав до помилок, які трапилися.

— Будьте спокійні, друкарня зберігає плити й можна буде легко внести поправки в найближчому накладі — сказав д-р Воллес.

Це мене дуже вразувало й заспокоїло. Я нав'язав до попередньої енциклопедії й запитав, чому не було ніяких поправок у ній при дальших накладах.

— За винятком жидівської групи, ніхто не цікавився й не реагував на статті про етнічні групи в ній — відповів д-р Воллес.

— Значить моя інтервенція в справі “галіціянів” з 1950 р. була перша, докторе? — запитав я.

— Перша й остання, але це вже було запізно, бо ми не друкували дальших накладів старої енциклопедії — була його відповідь.

* * *

Їдучи засніженими пустирями північного Онтарія 3. І. 1959 р., я мимоволі пригадував минуле. Рівно десять років тому я їхав як “новоприбулий” тим самим шляхом у невідоме завтра. Рівно десять років тому я почав свою працю в Канаді. А в висліді:

“Канадійські місцеві назви українського походження”,

“Українські бібліотеки в Канаді”,

“Матеріяли до українсько-канадійської фольклористики й діалектології”,

“Україніка й славіка канадіяна”,

“Франкіяна на Заході”, й інші “надобов'язкові” праці, здійснені в рр. 1949 - 1959. Але це все — думалось під стукіт коліс — краплини в морі потреб. Це все тільки початок і підвалини для майбутньої праці.

І хоч є вже сурогат підсумків і синтези українського життя в Канаді в виді наших статей в новій енци-

клопедії, то проте, нам здається, що українська спільнота в цій країні повинна подбати про повне, не-енциклопедичне представлення, про вичерпний образ минулого й сучасного українців у Канаді. Йшло б — на нашу думку — про джерельне (скажімо: 10-ти томове) опрацювання цілоти нашого життя від його піонерських початків, почerez т. зв. другу еміграцію, аж до останньої, третьої хвилі поселенців. Йшло б далше про широко-закросне зображення української спільноти в Канаді в аспекті здобутків у ділянці матеріяльної, соціяльної й духової культур, а це з двох становищ — історичного й сучасного. Йшло б врешті про найважливіше, про визначення шляхів у майбутнє, або — вживаючи улюбленої в цій країні термінології — про “візію майбутнього” українсько-канадійської спільноти.

Ми вповні свідомі того, що така синтеза вимагає років праці й — що головніше — рук до цієї праці. Вона вимагає великих коштів і великого духового зусилля. А проте, нам здається, що вже пора почати думати про ці справи, щоб напр. з нагоди 100-ліття українського поселення в Канаді не прийти виключно з концертами й академіями перед наших співгромадян, чи перед широкий світ.

Так отже підсумки, синтеза й візія майбутнього — основні проблеми українського “бути, чи не бути” в цій “країні майбутнього”.

* * *

З М І С Т

	Стор.
Вінніпег — центр українців Канади	1
“Дивні люди”	4
На службі грацій	7
На службі муз	10
Вінніпег вшановує заслужену культурницю	15
Пам’яті одного з “старої гвардії”	19
Від вивісок до ономастики	23
“Символ зруйнованого міста”	27
Українська збірка в вінніпезькій бібліотеці	30
Вінніпезькі “розмови про Росію”	34
Quorum pars minima fui	36
Франківська вистава в університеті	40
З Вінніпегу “в Україну”	43
“Сенсаційне зібрання” одного клубу	46
Словом про дім із відкритим серцем	50
Оттава — місто минулого й майбутнього	53
Україніка в Оттавському університеті	56
З’їзди канадійських науковців	58
Монреал — канадійська метрополія	61
Рікою св. Лаврентія	65
Місце зустрічей — Торонто	67
Киріякові тили	72
В столиці Саскачевану	76
Тричі Мус Джо, Саск.	80
Між знайомим в Саскатуні	83
Український музей і бібліотека в Мондері	88
“Елк Айленд Парк” і його “українська хата”	91
Едмонтон під знаком ювілеїв	95
Ті, що збагачують культуру	98
Українська бібліотека ім. Р. Гонсета	100
В канадійських Альпах	109
Калгарські динозаври	112
“Коротшою дорогою” на захід	114
Над Тихим Океаном	118
Слово на закінчення	123

Ваші зауваження про цю книжку просимо посилати на адресу Клубу Приятелів Української Книжки.

ВИДАННЯ КЛУБУ ПРИЯТЛИВ УКРАЇНСЬКОЇ КНИЖКИ

I СЕРІЯ

- 1—2) **О. Гай-Головко:** „ПОЄДИНОК З ДИЯВОЛОМ”
два томи. Ціна за два томи \$2.75.
- 3—4) **В. Чапленко:** „ЛЮДИ В ТЕНЕТАХ” — сатирична
повість у двох томах. Ціна за 2 томи \$2.50.
- 5) **Іван Смолій:** „КОРДОНИ ПАДУТЬ” — повість, один
том. Ціна \$1.50.
- 6) **Юрій Тис:** „ШЛЯХАМИ ВІКІВ” — історичні опові
дання, один том. Ціна \$1.25.
- 7) **Л. Мосендз:** „ЛЮДИНА ПОКІРНА” — Ціна \$1.25.
- 8—9) **Рекс Біч:** „ЗАЛІЗНИЙ ШЛЯХ” — 2 томи, повість з
піонерського життя на Алясці. Ціна за 2 томи \$2.50
- 10—11) **Василь Радич:** „МАКСИМ ЗАЛІЗНЯК” — 2 томи,
історичний роман. Ціна за 2 томи \$2.50.
- 12) **Микола Гоголь:** „СТРАШНА ПОМСТА”. Ціна \$1.50.

II СЕРІЯ

- 13—15) „ПРИГОДИ МОЛОДОГО ЛИЦАРЯ”, (випродано).
- 16) **І. Лобода:** „ВОНИ ПРИЙШЛИ ЗНОВУ”, роман з
фінляндсько-більшевицької війни, 1 том. Ціна \$1.25.
- 17) **С. Васильченко:** „НОВЕЛІ”, один том. Ціна \$1.25.
- 18) **В. Бірчак:** „ПРОТИ ЗАКОНУ”, істор. пов. Ціна \$1.25.
- 19) **Юрій Тис:** „МАРКІЗА”, істор. опов. Ціна \$1.25.
- 20—21) **В. Лопушанський:** „ПЕРЕМОГА”, повість з визволь-
ної війни. 2 томи. Ціна \$2.50.
- 22—24) **Сава Крилач:** „САМОСТІЙНИК”, 3 томи. Ціна \$3.75.

III СЕРІЯ

- 25) **З ПОДОРОЖІ НАВКОЛО ПІВСВІТУ.** Ціна \$1.25.
- 26—28) **М. Шарик:** ДІТИ ВІЙНИ, 3 томи. Ціна \$3.75.
- 29) **З ПОДОРОЖІ ПО АМЕРИЦІ.** Ціна \$1.25.
- 30) **Іван Франко:** „ПАНСЬКІ ЖАРТИ”. Ціна \$1.25.
- 31) **З ПОДОРОЖІ ПО СКАНДІНАВІ.** Ціна \$1.25.
- 32) **Е. Яворівський:** ВОЖДЬ 100.000-НОЇ АРМІЇ. Ц. \$1.25.
- 33) **З ПОДОРОЖЕЯ ПО КАНАДІ.** Ціна \$1.25.

ПЕРЕДПЛАТА НА III-ТЮ СЕРІЮ ЗА 12 КНИЖОК ВИНО-
СИТЬ \$9.00.

Наша адреса:

UKRAINIAN BOOK CLUB

P. O. Box 3597 Sta. B., Winnipeg, Canada.

